

2383

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

1906 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ 1908 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20

Ս. Ռ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՆ

(ՄԱՏՈՒՑՈՒԱՆ 1910 ՅՈՒՆԻՍ 11 Ի ԺԶ. ՆԻՍՏԻՆ)

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Ե. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ԷՒ ՈՐԴԻՔ

1910

13788

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

1906 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20 ԷՆ 1908 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20

Ա. Ո.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՆ

(ՄԱՏՈՒՑՈՒԱԾ 4910 ՅՈՒՆԻՍ 41 Ի Ժ.Զ. ՆԻՍՏԻՆ)

Ա. Ֆենապասիւ Տ. Եղիշէ Սրբազան Արքեպիսկոպոս Դուրեան
Պատրիարք Հայոց Կ. Պոլսոյ եւ Նախագահ Ազգ. Ընդհանուր Ժողովոյ

Կրօնական Ժողովս ի պաշտօն կոչուած էր՝
1891 թուականին կազմուած և շարունակ-
ուած Ազգ. Ընդհանուր Ժողովէն 1906 յուլիս
25ին և նոյն տարւոյ սեպտ. 20ին պաշտօնին
ձեռնարկած :

Ընտրութեան թուականէն մինչև իւր վա-
ւերացումը գրեթէ 8 շաբաթներու միջոց մը
կը պարունակէ. այս յապաղումը իր պատմու-
թիւնը ունի, որ իր վաւերացումին շուրջ յա-
րուցուած դժուարութեանց և Սահմանադրու-
թեան վերաքննութեան հետ առնչութիւն ու-
նենալուն համար, հարկ կը համարինք համա-
ռօտիւ պարզել :

Վարչական նորոգ ընտրութիւնը յուլիս
25 թուակիր թաղրերով մը Դատական և Կրօ-
նական գործոց նախարարութեան կը տեղե-
կագրուի, որ օգոստ. 15 թուակիր թէգքերէով
մը՝ Տ. Գրիգորիս, Տ. Վահրամ Արքեպիսկո-
պոսէրու, Տ. Գարրիէլ Եպիսկոպոսի, Տ. Գրի-
գորիս և Տ. Ղեւոնդ Վարդապետներու և Տ.
Սահակ Աւագ քահանայի անունները ջնջելով
կը հաստատէ մնացեալ 8 անդամոց ընտրու-
թիւնը և պակասեալ անդամոց տեղ 6 նոր ան-
դամներու անունները կը յանձնարարէ ներ-
կայացնել ի հաստատութիւն :

Նաեւ Դատական և Կրօնական գործոց
նախարարութիւնը սոյն թէգքերէով կը յաւե-
լուր թէ Սահմանադրութեան վերաքննութեան
համար Կրօնական գործոց պաշտօնատան մէջ

Քննիչ Յանձնաժողով մը պիտի կազմուի և կը
հարցնէր թէ Պատրիարքարանի կողմէ կարգելի
Յանձնաժողովոյ անդամները որո՞նք պիտի
ըլլան :

Կարեւոր է յիշել առաջ թէ մեր նախորդ-
ներու օրերէն՝ 1896 թուականէն ի վեր Սահ-
մանադրութեան վերաքննութեան խնդիրը կը
տարուբերուէր և յատկապէս կազմուած Սահ-
մանադրութեան վերաքննիչ վարչական Յանձ-
նաժողովը այլ եւ այլ հարիւր և ձեւակեր-
պութեամբ կը ձգձգուէր, բռնապետական
կառավարութիւնը վերջերս այս նոր դրու-
թիւնը հնարեց, զոր նորոգութիւն Վարչութիւնն
ալ ապարդիւն թողուց :

Պատրիարքարանը՝ Քաղ. Ժողովոյ ազդե-
ցիկ մի քանի անդամոց խորհրդակցութեամբ
օգոստ. 24 թուակիր թաղրերով Կրօն. Ժո-
ղովոյ ցանկէն ջնջուած վեց եկեղեցական ան-
դամները կը պաշտպանէր և կը մերժէր անոնց
մասին արուած տեղեկատուութիւնը (մալիւ-
մաթ վէ ինպարաթ) զորս կը նկատէր արդիւնք
սպառնալից և հակառակութեան, և կը պն-
դէր պահանջել արդէն ընտրեալներուն վաւե-
րացումը. իսկ Սահմանադրութեան վերաքն-
նութեան համար զիտել կուտար թէ միայն
Քաղ. Ժողովոյ ամբողջութիւնը անբաւական
է, Կրօն. Ժողովոյ ամբողջական կազմութիւնն
ալ կարեւոր է :

Սրբազան Պատրիարքը սոյն թաղրերով
կը խնդրէր իր երաշխաւորութեան և ապա-

հովութեան տակ Կրօն. Ժողովոյ ամբողջ ընտրելով անդամոց վաւերացումը:

Սոյն թագրերին մէկ օրինակն ալ զրկուած է Ներքին գործոց նախարարութեան:

Դատական և Կրօնական գործոց նախարարութիւնը սեպտ. 11 թուակիր թէգըէրէով Կրօն. Ժողովոյ նորընտիր 14 անդամոց ընտրութիւնը կը հաստատէր՝ պայմանաւ որ վերոնշանակեալ վեց անդամները Ս. Պատրիարքին երաշխաւորութեան և պատասխանատուութեան տակ գտնուին:

Ասոր վերայ՝ Ս. Պատրիարքը 1906 սեպտ. 14 թուակիր հրաւիրագրով մեր ընտրութիւնը և հաստատութիւնը կը ծանուցանէր և կը հրաւիրէր կամ աւելի ձիւղ կըլլայ ըսել՝ կը հարկադրէր ստանձնելու սոյն պաշտօնը հպատակելով Կայսերական բարեհաճ հրամանին:

Բռնապետական չըջանին և այսպիսի դժբաղդակ պայմաններու մէջ չուղեցինք խնդիր յուղել Կրօն. Ժողովոյ հանդէպ ցոյց տրուած անվստահութեան համար, հակառակ մեր բացարձակ իրաւունքին, ուելի Ազգ. եկեղեցական և Սահմանադրութեան պահպանութեան ընդհանուր տեսակէտներով:

Իրաւ է որ 1891ին ընտրուած և Սահմանադրութեան հակառակ պայմաններու մէջ գոյութիւնը պահած Ընդհ. Ժողովը օրինական հանգամանքի տակ չէր կատարած թէ՛ իր գումարումը և թէ՛ ընտրութիւնը. դժբաղդաբար նմանօրինակ ապօրինաւոր գումարումներ և ընտրութիւններ տեղի ունեցած էին արիւնահանգ տխուր անցեալին մէջ՝ դժբաղդակ պարագաներու տակ, յորում ոչ միայն Վարչութեան ալ և Պատրիարքի ընտրութիւն ալ կատարուած էր նոյն թերի պայմաններուն մէջ, և մանաւանդ եղած էր ժամանակ, ուր Պետութեան ընտրուած Վարչութիւն մ'ունեցած է Պատրիարքարանը, որ կառավարած է Հայ եկեղեցին ու Հայ Ազգը:

Ս. Պատրիարքի երաշխաւորութեան և պատասխանատուութեան տակ մնալու մեր կացութիւնը՝ տարակոյս չկայ թէ անվստահութեան արդիւնք՝ եթէ ոչ մի հնարք էր յայտ կառավարութեան. իրաց այս վիճակին մէջ աւելի հարկ պիտի ըլլար հրաժարիլ. բայց պարտաւորութեան, պատասխանատուութեան մեծ հարկը կը ստիպէր զմեզ առանց Վարչութեան չթողուլ Ազգը, կարելի եղած սահմանին մէջ ծառայել Ազգին օգտակարապէս, և մեր հրաժարումով իր անտարբեր, իր անձնատէր,

իր պարտազանց, իր պաշտօնախոյս հնկատուիլ, և չվտանգել Սահմանադրութեան գոյութիւնը նախարարընտիր նորոգ Վարչութեան մը հաստատութեամբ, որպէս յանցելուն:

ԵՐԿԱՄԵՍՑ ՊԱՇՏՈՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

1906 սեպտ. 20ին առաջին անգամ զուարթուող Խառն Ժողովում Կրօն. Ժողովոյ Դիւանը կազմուեցաւ՝ ինչպէս նաեւ Քաղ. Ժողովին, և ընտրուեցաւ Ա. Ատենապետ՝ Ս. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Սուքիասեան, Բ. Ատենապետ՝ Ս. Վահրամ Արքեպիսկոպոս Մանկունի, Ա. Ատենադպիր՝ Ս. Դեմոնդ վրդ. Դուրեան, Բ. Ատենադպիր՝ Ս. Հմայեակ քահ. Էքսէրճեան, բայց Ս. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի վախճանումով Դիւանի օրինական վերանորոգման առթիւ և Բ. Ատենապետ՝ Ս. Վահրամ Արքեպիսկոպոսին պատուիրակութեան պաշտօնով յերուսաղէմ ուղևորութեան ատեն Ա. Ատենապետ ընտրուեցաւ Ս. Գրիգորի Արքեպիսկոպոս Յովհաննէսեան և առժամեայ Բ. Ատենապետ՝ Ս. Մովսէս եպիսկ. Կէօմրիւճեան, իսկ Ա. և Բ. Ատենադպիրներն ալ վերահաստատուեցան:

Միջանկեալ պէտք է յիշել նաեւ թէ չըջանին ընթացքին մէջ Ս. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի վախճանումէն վերջ Ս. Կարապետ և Ս. Սահակ Աւագ քահանաներն ալ ի Տէր ննջեցին, իսկ Ս. Մովսէս եպիսկոպոս Պատրիարքական Տեղապահի պաշտօնով Պաղտատ մեկնեցաւ:

Այս պատճառներով Կրօն. Ժողովոյ 14 անդամներէն տասը կը գտնուին ի Կ. Պոլիս, որոնցմէ ստորագրեալ ներկայ տեղեկագիրս կը մատուցանեմք Պատկ. Ժողովոյ:

Արդ, Կրօն. Ժողովս առաջին նիստով պատշաճ և բանաւոր նկատեց ըստ սովորութեան նախ չըջաբերականներ զրկել վիճակաց Առաջնորդներուն, Տեղապահներուն, Փոխաւորներուն, մայրաքաղաքի Բարոյիչներուն, պատուիրակով արթնութեամբ հսկել ու հետեւիլ եկեղեցական կարգ ու սարքին, օրինաց, կրօնական ուսմանց, եկեղեցական կարգապահութեան ու կենցաղավարութեան:

Կրօնական Ժողովս 69 իրագումար ու երկու թերագումար՝ ընդամենը 71 նիստերու մէջ զբաղեցաւ 1238 խնդիրներով, յորոց 114ը կը ներկայացնէին վիճակային-վարչական, 21ը վանական, 25ը ձեռնադրութեան, 12ը Ս.

ժասանց ու օծման, 4ը քաղային-եկեղեցական, 18ը քահանայական, 36ը եկեղեցական-իւրօնական, 60ը եկեղեցական-պատանիական, 25ը զնահասական, 13ը դաւանափոխութեան, 24ը դպրաց դասու, 84ը ամուսնալուծական, 3ը պսակի արժանութեան, 59ը ամուսնական, 20ը ամուսնական-պատանիական, 21ը Կաթողիկոսական արքունեան, ու 3ը ազատութեան ձեռնհեռու գործեր, ընդամենը 541 խնդիր, իսկ մնացեալ 697ը ընթացիկ, փակուած, քննելի կամ Դատաստանական Խորհրդոյ յղուած խնդիրներ:

Սոյն 1238 խնդիրներուն վրայ ընդհանուր տեսութիւն մը փոքր ի չատէ գաղափար մը պիտի տայ այն զօրութիւն կացութեան, որուն ենթակայ էր Ժողովս՝ Պատկ. Երեսի. Ժողովոյ նիստերուն արդիւնքով, զիտակ պիտի կացուցանէ Ս. Պատրիարքի գաղտնի թերակրութեան ու չարահար ազդեցութեան միջոցաւ ու միշտ սպառնալիք կատարուած զեղծումներուն ու քննադատելի արարքներու պատասխանատուութեան, որոնց դէմ քանիցս բողոքած ու մաքառած էինք. բայց զօրութեան էր աւելի առաջ երթալ ու վտանգաւոր, ու միշտ հարկադրուած վերջապէս զանազան ձգձգումներով կասեցնել կամ սահմանափակել իր մտադրութիւնները կամ համակերպիլ ստիպուեցանք սկստայ կամօք:

Մեր երկամեայ պաշտօնավարութեան համարատուութիւնը չորս մասերու կը բաժնենք:

1. — Ընդհանուր տեսութիւն.
2. — Ամբաստանութիւն.
3. — Համառօտագրութիւն խնդրոց.
4. — Օրակարգ ու կարեւոր խնդիրք:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Վիճակային-վարչական. — Աւագ պարտականութիւն նկատեցինք վիճակային-վարչական Ժողովոց կազմակերպութիւնը, թափուր վիճակներու Առաջնորդական ու Առաջնորդական Փոխանորդի և Տեղապահի ընտրութիւնները Խառն Ժողովոյ հաստատութեամբ: Այդ թափուր վիճակներէն ամենէն անտեսաւորներն էին Պուլկարիս ու Ռումանիա, որոնք առանց հովիւի մնացած, մանաւանդ Ռումանիոյ Հայք օտարանալու ու կորստեան վտանգին հասած էին այնպէս, որ Ժողովուրդը իր ննջեցեալներն

իսկ Ռումին քահանայից թաղել կուտար: Ռումանիոյ Առաջնորդութեան կոչուեցաւ Ս. Գէորգ եպիսկ. Երեցեան, բայց նորա հրաժարմամբ նոյն պաշտօնին կոչուեցաւ Քէօթաթիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Ս. Վահան Ծ. վրդ. Յակոբեան, իսկ Պուլկարիոյ համար Բաղէշի Առաջնորդ Ս. Եղիշի Ծ. վրդ. Գալփաղճեան, որ Բաղէշի առաջնորդութենէն հրաժարելով ընդունեց Պուլկարիոյ Առաջ. Տեղապահի պաշտօնը: Սակայն Ս. Պատրիարքի ապիկարութեամբ՝ պետութեան կողմէն յարուցուած զօրութեանց ու արգելքներուն պատճառաւ իրենց մեկնումը յետաձգուեցաւ ու ցարդ անհովիւ մնացին նոյն երկու վիճակները:

Իսկ Տրապիզոն, Սամսոն, Երզնկայ, Եւզոկիա, Վան, Քզի, Մուշ, Արաբկիր, Քէօթաթիա, Պալքէսէր, Պիլէճիկ, Պաղտատ, Պալկաթ, Սերասիա, Կարին, Բաբերդ, Բալու, Բաղէշ, Ամասիա և Գանդիա եւայլ ունեցան իրենց Առաջնորդները, Առաջ. Տեղապահները և հովիւները, որոնցմէ ոմանք պաշտօնով կամ քննութեան հետեւանօք այլուր փոխադրուեցան կամ Կ. Պոլսոյ մէջ մնացին և իրենց թափուր վիճակները այլոց անցան, և ոմանք ալ ցարդ թափուր մնացին:

Վիճակային-վարչական գործոց մէջ յիշատակելի են հետեւեալները:

Հայ եկեղեցին և Ազգը Գրիգորեան յորջորջել սկսած էր Պուլկարիս իւր պաշտօնական յարաբերութեանց մէջ, և Պուլկարիս տարանաց մէջ Պուլկարի լեզուաւ երգում ընել կը պարտաւորէին Հայերը:

Կրօնական Ժողովս որոշեց նախկին ձեւը պահելու և Հայ եկեղեցին Առաքելական Հայ եկեղեցի և Ազգը Հայ յորջորջուելու համար զիմել Կ. Պոլսոյ Պուլկարի Եկեղեցարանին:

Քահանայից ոմանք իրենց եկեղեցին թողլով զանազան վիճակաց մէջ պանդխտութեամբ կը չըջէին, ոմանք կարգաւորչներ եկեղեցական սրբմով թափառաչելի կեանքով մը կը յանդգնէին խաբել Ժողովուրդը և քահանայութեան պաշտօն վարել, և վարդապետ մը 33 տարիներէ ի վեր անյայտացած՝ տեղ մը Յակոբ, տեղ մը Եղիշէ անուան տակ, և տեղ մը Յովհաննէս Մուրատեան անուան տակ իրր վարդապետ կամ ձգնաւոր յանկարծ կերեւէին Պրուսա, Պանսումա, Պիլէճիկ, Կէյվէ, Նիկոմիդիա, Եգիպտոս, և որոնք չէին կրնար իրենց իսկութիւնը ապացուցանող գիր ցոյց

տալ . առաջինը հրաւիրուեցաւ ի Պոլիս , բայց նա գաղտ փախուստ տուած էր և հասած Լիմ անապատ , որու միաբանն է եղեր Դանիէլ վարդապետ անուամբ , ուր անպաշտօն թողուեցաւ և ապաշխարութեան ենթարկուեցաւ , իսկ երկրորդն եւս իսկութիւնը չկարենալով հաստատել , սքեմը առնուեցաւ և կարգադրած հոգակութեամբ վտարուեցաւ Եգիպտոսէն , ուր ապաստանած էր : Այսպիսի կեղծ եկեղեցականներէ և կարգադրոյժներէ ժողովուրդը զգուշացնելու համար որոշուեցաւ չըջարեալական զրկել բոլոր վիճակները և միանգամայն պատուէր տրուեցաւ իւրաքանչիւր քահանայի մնալ իւր եկեղեցւոյն մէջ , որոյ վրայ ձեռնադրուած է , և առանց կեղծութիւն արտօնութեան չմեկնել այլուր :

Ընկարեալ սովորութեան և կանոնին հակառակ՝ Կիլիկիոյ Սրբազան Կաթողիկոսը առանց օրինական ձեւերը ամբողջացնելու , առանց կեղծութիւն իմացնելու եպիսկոպոս ձեռնադրած էր Արմաշու միաբան և Առանայի Առաջնորդ Մուշեղ վրդ . Սերովբեանը : Որոշուեցաւ , որ Մուշեղ եպիսկ . միայն Կիլիկիոյ վիճակին մէջ պիտի կարենայ պաշտօնավարել : Յաւալի է ըսել թէ Մուշեղ եպիսկ . փոխանակ ժողովուրդը քրիստոնէական հաւատքին , կանոններուն , աւանդութեան կարգ ու սարքին հաւատարիմ պահելու՝ գալթակցութիւն կը սերմանէ և Ս . էջմիածնէն օրինակեալ եպիսկոպոսական ուխտագրին մէջ փոփոխութիւն ներմուծելով ընդունել կուտայ Սոյ Կաթողիկոսին և այնպէս կատարողէ զայն իր միայն գաղափարները հաշտեցնելու համար ուխտագրին հետ , որ աւելին է՝ «Իւրզանդիոն»ին մէջ կրօնքի էական վարդապետութեան դէմ դայթակցեցուցիչ յօդուածներու շարքով մը կը պարտաւորէ Կրօն . Ժողովի յետոյ կոչուած պահանջել իրմէ , և հակառակ պարագային տարբեր անօրինութիւն ընել :

Ոչ ինչ նուազ գայթակղութիւն եղաւ այժմ հանգուցեալ Կորիւն վրդ . Նսայեանի հրապարակութիւնը լրագրաց մէջ , ուր եկեղեցական բարենորոգումի անուանով միայն գաղափարներ կը մշակէր , անկախ ձեռնարկներ ջատագովելով , որուն համար զրկուեցաւ վեղարէ և փխրնէ , ու ապաշխարութեան ենթարկուեցաւ :

Կիլիկիոյ զանազան վիճակներէն առաջնորդական խնդրոյն չուրջ զանգամներ կը հասնէին , ինչպէս Զէյթունէն , Ատանայէն , Մա-

լաթիայէն , Հալէպ-Այնթապէն . յիշեցան Կիլիկիոյ Սրբազան Կաթողիկոսին ի նկատառումն :

Առաջնորդական խնդիրները ամեցան հետզհետէ , որոնց պատճառ եղած են Առաջնորդաց պատասխանատուութիւն հրաւիրող ընթացքը , ժողովրդեան թեր ու դէմ կուսակցութեանց գործունէութիւնը , ընծայացուի , վարժապետի , քահանայի կամ պաշտօնական մարմիններու կողմէ ծագում առած հակառակութիւնները , որոնք երբեմն այն աստիճան մշակուած և կատարուած են որ հարկ եղած է որոշել ընդհանրու առաքումը ի Սգերդ , յԵղեւիտ , ի Տիգրանակերտ , ի Պաղտատ՝ տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու , կիւքերը հանդարտեցնելու , վարչական գործերը կարգաւորելու , և զաւանստիտութեան պատճառները գտնալու և բառնալու :

Վանակաճ . — Վանական կաղմակերպութիւնը պէտք է առել թէ շատ խանգարուած է այսօր , ներքին և արտաքին խիստ շատ պատճառներով : Վանքերն իրենց երկրագործական , կրօնական և կրթական տեսակէտով կրնային շարունակել իրենց օգտակարութիւնն ունենալ կարող և օրինաւոր միաբանութեան կամ վանահօր ձեռք , հոն զարդոցներ և արհեստանոցներ կրնան կցուիլ , ինչպէս 1896ի դէպքերէն յետոյ ըստ բաւականին եղան Ազգային մանաւանդ Ռուսահայոց նպատակներով , ցաւալի է ըսել որ անտեսական տաղանդները և ժողովրդեան հետզհետէ բազմապատկուող տառապանքը թոյլատու եղած չեն յարատեւիլ : Վանքեր կան որ միաբանութիւն չունին գրեթէ , բաց ի մի քանի հատէն , կան որ աւերակ դարձած են , կան որ վանական կալուածներն և հողերն աւելի օտարներէն բռնի յափշտակուած կամ անհատական շահուց յատկացուած են , ցեղապետներ վանուց կենդանիները , մշակութեան գործիքներն կամ բերքերն կողոպտած են , և ուրեք ուրեք հազիւ մի քանի միաբաններ վանքին գոյութիւնը կտրողացած են պահպանել , այնչափ անխնամ թողուած են վանական գործերը : Վանքեր կան , որ թանկագին հնութիւններ , ձեռագրեր , մատենադարան ունին , պահուած են անոնք թէ կորսուած , որչափ ինչ մնացած է չի վերացուի :

Բռնակալութիւնն ալ շատ թանկագին իրեր ինչպէս կողոպտել նոյնպէս թաղել տուած է գէթ մնացորդքը անկորուստ պահպանելու խորհուրդով , բայց այդ թաղուածներէն ո՛վ պիտէ քանինք կորսուածն մատնուած են :

Ազգային Սահմանադրութիւնը Վանական կաղմակերպութեան և անոր գոյից , վարչական ու կանոնական գործոց պատասխանատու Վանօրէից Խորհուրդ մը նախատեսած , և առնոր գործելու սահմանը դժած է , ուր ծանօթ դէպքերէն զինի իր գոյութենէն դադրած է . այդ Խորհուրդին կաղմութենէն և օժանդակութենէն զուրկ մնալը ցաւալի է արտաքին պարագայից բերմամբ , և որքան կը ներքին ինչ ինչ հանգամանքներ , ջանք չինայուեցաւ վանական գործերն ալ նկատողութեան առնուի , բայց կարեւոր և հիմնական բարեկարգութիւն մը չկրցանք արդիւնաւորել և ի գործ դնել :

Կտակաց Հոգաբարձութիւնն ալ գոյութենէ դադրած էր՝ երբ միւս Տեսուչ Խորհուրդներ , Դատաստանական , Ուսումնական , Տնտեսական և Ազգային Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան խորհուրդները միայն կը շարունակուէին :

Առաջնորդութեանց և Վանօրէից միութեան խնդիրը լուրջ ուշադրութեան արժանի է , և ի ներկայիս կարելի է արդիւնաւորել յետ խորհրդակցութեան :

Այսպիսի տխուր վիճակի առնել ցաւալի էր Ս . Երուսաղէմի Յակոբեանց վանուց վիճակը եւս , որ բացառիկ զիրք ունի և բաւական յաջող պայմաններ : Սորա քով շատ անհրաշտ կը մնան շատ վանքեր , բայց գովելի են համեմատաբար Արմաշ , Կեսարիոյ վանքը , Սերաստիայինը , Վարադինը , Մարտուան եւն . :

Յիշատակելի է Մշոյ Ս . Կարապետի վանուց միաբանութեան եռանդը վանքին պահպանութեան և զարգացման համար : Միաբանութիւնը փափագած էր Ընծայարան-Որբանոց մը վերաբանալ , ուր թէ՛ որբերը պիտի պատրասարուէին ու կրթուէին , և թէ՛ Մշոյ և չըջակայից վիճակները պիտի օգտուէին հետզհետէ հասնող զարգացած եկեղեցականաց գործունէութենէն :

Կը փափագէր նաեւ վանքը վերանորոգել , ասոնք արգարեւ գեղեցիկ և բարեկաւտակ խորհուրդներ էին , բայց միջոցներ կը պակսէին թէ՛ միաբանութեան համար , և թէ՛ մեզի համար , ուստի այդ գաղափարը մնաց իր վիճակին մէջ :

Կը յաւելունք յայտնել թէ՛ աւելի կը ծանրանար միակ վանական կարեւոր և մըշտընեական խնդիր մը , զոր ժառանգած էինք մեր նախորդէն , և մենք աւանդելինք մեր յաջորդին . մաղթելի է որ մեր յաջորդին օրով

իր լուծումը գտնէ , քանի որ հարթուած , լուսաւորուած , աւանդուած է այն , քանի որ մանաւանդ լիովին ձեռնհաս Պատկ . Երեսփ . Ժողովը գոյութիւն ունի , և իր վճիռը կարող է տալ և բարեկարգարել :

Աւելորդ չենք համարիր յարակցել թէ Երուսաղէմաց խնդիրը տեղւոյն վրայ վարչական պատուիրակութեան մը միջոցաւ քննելու և տեղեկագրելու համար ինչպէս Կրօն . Ժողովը յաճախ կըբաղուէր , և նախ հաշուոց քննութիւն և ապա կարգադրութիւնը որոշած էր , Խառն Ժողովոյ կողմէ պատուիրակ նշանակուեցան Տ . Վահրամ Արքեպիսկ . Մանուկի և Բ . Դրսն գործակաւտար Արիս էֆ . Յէս-ձեան , որոնց նաեւ ի դիմաց Ժողովոյս կոնգակ մը յանձնուեցաւ ուղղեալ առ միաբանութիւնն , Խառն Ժողովոյ որոշմամբ , յորդորելու զիրենք խաղաղասիրութեամբ տարիլ , վանքին օգտին և զարգացման համար աշխատիլ , իրենց պարտականութեանց և կոչումին ուշադիր և հաւատարիմ գտնուիլ , իրենց աջակցութիւնը չզրանալ պատուիրակութեան ևն . :

Չնոնադրութիւն . — Անարժան և տգէտ անձեր եկեղեցական պաշտօնին չը կոչելու համար կարեւոր նկատեցինք ձեռնադրութեան թուականէն 6 ամիս առաջ ընծայացուները ներկայացնել ի քննութիւն , որպէս զի եթէ իրենց հմտութիւնը անբաւական սեպուի՝ զրկուին յԱրմաշ , հրահանգուելու կամ ի Կ . Պոլիս եկեղեցական ուսուցչի մը հոգաւորութեան ենթարկուին , մինչեւ որ ըստ հրահանգի՝ ընծայացուէ մը պահանջուած պայմաններուն համապատասխան կարողութիւն մը ցոյց տան , և այս մասին յատուկ հրահանգ մը պատրաստեց , գործէ պիտի խօսինք եկեղեցական կրօնական խնդրոց մէջ :

Մայրաքաղաքիս և զանազան վիճակներու եկեղեցեաց վրայ կատարուած ձեռնադրութիւններէն զատ , որոնց մասին պիտի խօսինք օրակարգի խնդրոց մէջ , երկու միաբանութիւն աւելցուց իր թիւը . նորոգ ձեռնադրութեամբ , Արմաշու և Լիմ անապատի միաբանութիւնները : Արմաշ ունեցաւ հինգ նորապատկ սարկաւազներ , և Լիմ ունեցաւ երկու արեգաններ աւելի :

Ընծայացուաց հանգամանքը և կարողութիւնը ճշդելու համար միայն վկայականները բաւ չենք համարած , այլ և քննիչ մասնախումբ մ'ալ ընտրած ենք երեք վարդապետ-

ներէ, որոնց կը յանձնուէր ընծայացուաց մասին հարկ եղած քննութիւնը և անոր տեղեկացրին վրայ միայն կարծիքներ ձեռնադրութիւնը: Այս կերպով ջանացինք սահմանափակել որքան հարկ է անկարող անձանց ձեռնադրութեան թիւը, և կարեւորութիւն ու նախապատուութիւն ընծայել զարգացած պարկեշտ արժանաւոր անձերու:

Մասունքի եւ օծում. — Կրօն. ժողովոյ կատարած քննութիւններէն տեղեկացանք թէ վանական կամ եկեղեցական գոյքեր եկեղեցիէն դուրս ալ և ալ անհատներու քով կը գտնուին, ինչ որ գոյց կորստեան մեծագոյն պատճառներէն մին է:

Երզնկայի Տեղապահ Էմմանուէլ վրդ. իր առաջին տեղեկագրով կըսէր թէ՝ «գրոց կայ որ Վարդան վրդ. Բրօսօրոնեանի թոռ Գրիգոր Շիշմանեան ծախած է Դեղքափ մատուցը»:

1909 յուլիս 10 ամսութիւն գրով (նիստ 19.) Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Էմմանուէլ վրդ. կը յայտնէ թէ Ս. Թադէոսի վանքը այցելած ատեն անձաւի մը մէջ թաղուած տեղէն հանելով յանձնած են իրեն:

Այս մասունքն թանկազին գոհար մ'է 20—25 արամ ծանրութեամբ, մոթ կարմիր և լուսաստու, ձուածեւ, արծաթեայ գեղակերտ տուփի մը մէջ իբր տասը սանթրիմէթ երկարութեամբ և իբր վեց սանթրիմէթ լայնութեամբ, և կէս սանթրիմէթ խորութեամբ: Ձուածեւ քարին վրայ հարթ քանդակ մեծն Կոստանդինոսի և Ս. Հեղինէի կեանքիով որոնց վրայ հրեշտակ մը աջ ձեռքը վեր բռնած երկինքը ցոյց կուտայ: Սոյն քարը յանձնուած է, կըսուի, Ս. Արիստակէս Հայրապետին Նիկիոյ ժողովէն դարձին, որոյ մի օրինակն կը գտնուի եղբ. Հովմ:

Սոյն մասունքին գիւտէն վերջ կը յիշենք զանազան պատկերաց օծման արածութիւնները, որոնց մասին պիտի խօսինք Կարեւոր խնդրոց օրակարգին բաժնին մէջ:

Ազգային Հիւանդանոցի մատարան չինութիւնը արդեամբ բարեկաշտօն Թաթմարունեան եղբայր աւարտելով, նորա օծումը կատարուեցաւ Ս. Պատրիարքի ձեռքով ըստ պատշաճի:

Թաղային եկեղեցական գործեր. — Այժմ հանդուցեալ Վահրիճ և այժմ կարգադրո՞ծ Տաճատ վարդապետաց քարոզչական խնդիրները

չափէն աւելի զբաղեցուցին զմեզ, որոնց մասին պիտի խօսինք Կարեւոր խնդրոց օրակարգի բաժնին մէջ:

Հանդուցեալ Տիմոթէոս եպիսկ. Սափրիչեան, Պոլսոյ թաղերուն մէջ իր կարգին անպատշաճ թափառաշրջիկ կենցաղ մը ունեցած էր իր ծերութեան հասակին հետեւանօք: Բաւարար նկատուեցաւ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ պատարարել, բայց չը փոխադրուած կնքեց իր մահկանացու կեանքը:

Քանաճայական խնդիրներ. — Գաւառաց և մայրաքաղաքի քահանայից ոմանց պաշտօնավարութեան և ընթացքին թեր ուղեմ գրերը ոչ նուազ զբաղեցուցած են զմեզ, որոնց մէջ կը յիշենք Պայանտուրի Տ. Գարեգին, Բաղէշի Տ. Արսէն, Կեսարիոյ Տ. Կարապետ, Կէտիկ Փաշայի Տ. Ոսկի, Կէօլ-Տաղի Տ. Թորոս և այլոց քահանայից զէմ հաւած դանդաղները:

Քահանայացուի խնդրէ ծագում առաւ Սամաթիոյ քահանայից և թաղերու բաժանման խնդիրը, որ տեղւոյն վազֆի խնդրին հետ միանալով կնճռոտ հանգամանք մը ստացաւ, կազմուեցաւ յատուկ մասնախումբ մը քննելու և տեղեկագրելու համար, բայց մէկ ընծայացուի ձեռնադրութեան համաձայնութեամբ խնդիրը վախուցաւ:

Սամաթիոյ քահանայից բաժանման խնդիրէն վերջ Իւսկիւտարի և Գուգիւտնուի քահանայից միացման խնդիրը յուղուեցաւ, բայց Ս. Սաչ եկեղեցւոյ քահանայից ինչ ինչ պատճառաբանութեանց պատճառաւ միացում տեղի չունեցաւ:

Եկեղեցական-Կրօնական. — Այս բաժնին մէջ պիտի խօսինք եկեղեցական-կրօնական հրահանգներու, ծրագիրներու, Յանձնաժողովոյ ընտրութիւններու և զանազան արհորհրութեանց վրայ:

Յաւայի է խոստովանիլ թէ մեր Թաղ. վարժարանները ըստ մեծագոյն մասին իրենց տարեկան պիւտճէին մէջ չեն խորհած իսկ կարեւոր պէտք մը զգալ կրօնի և բարոյական դասերու համար. առաջնոցն գոյութիւնը գոհունակութիւն պատճառելէ չառ հետի է, իսկ երկրորդը կրնանք ըսել թէ գոյութիւն իսկ չունի:

Կրօնքի դասերը պատշաճ և անհրաժեշտ է կարող եկեղեցականաց ձեռքով աւանդել,

մինչդեռ անկարող ուսուցիչներու յանձնուած են անոնք, և ուրեք ուրեք այնպիսի ուսուցիչներու, որ փոխանակ կրօնական վսեմ գաղափարներ մշակելու՝ մատաղ սերունդին մէջ արդէն ընտանեկան յարկին տակ ստացուած կրօնական գաղափարներն ալ կը բառնան, և հակոդութիւնը, պատասխանատուութիւնը կը պակսի:

Այս ախուր վիճակին վերջ տալու համար, որոշուեցաւ կրօնի ուսման կանոնաւոր դասախօսութեան ծրագիր մը պատրաստել և կրօն ուսուցներն ընդունիլ կարող եկեղեցականներէ, որք վկայական ունենալու են Կրօնական ժողովէն:

Իսկ կրօնական դասախօսութեանց ներկայ վիճակին գիտակ լինելու համար քննիչներ կարգուեցան բոլոր Ազգային վարժարանաց համար, որոնք իրենց քննութեանց արդիւնքի տեղեկագիրը, կրօնական ուսմանց համար յատուկապէս կազմուած Քննիչ Յանձնաժողովոյ մատուցին, և այս վերջինն ալ ներկայ վիճակը և կանոնաւոր դասախօսութեանց ծրագիր մը կը ներկայացնէր, բայց զեւ գործադրութեան չը դրուած, Վարչութիւնը հրաժարեցաւ և ծրագիրը մնաց:

Կարեւոր նկատուեցաւ նաեւ կրթական ծրագրի բարեկոխման առթիւ կրօնի յատուկացեալ բաժնին մէջ պարտաւորիչ ընել կրօնի դասերու ուսումը՝ երբ իրեն ներկայացուի:

Դպրոցական կեանքին մէջ երեւցած կրօնական անտարբերութիւնէն աւելի չեշտուած է կրօնական անտարբերութիւն մը ժողովրդական խաւերուն մէջ, այնպէս որ Ս. Սաչի, Ս. Պատարագի, Սրբոյ Հոգւոյն շնորհաց, ազօրքի, պաշտամանց, աւանդութեանց զէմ հրատարակութիւններ հաղուադէպ նորութիւններ չեն: Կրօնքին հետ կրօնական պաշտօնէին և բարոյականին զէմ ժողովուրդը իր եկեղեցիին և եկեղեցականին զէմ գրգռող, արհամարհող գրուածներ ոչ նուազ կերելին Հայ մամուլին մէջ, և բարոյականութիւնը պղծող խաթարող բոլոր հրատարակութիւններ, երիտասարդաց և մանկամարդ օրիորդաց և խաղաղասէր ընտանեաց մաքուր և անբաժիր կեանքը թունաւորող, ապականող, քայքայող հրատարակութիւններ սովորական դարձած: Այս չարեաց առաջին առնելու համար լրագրաց արտօնատէրներուն հրաւեր կարգադրուեցաւ ներկայանալ Կրօն. ժողովոյ, ուր աղ-դարարուեցաւ իրենց զգուշանալ նմանօրինակ հրատարակութիւններէ:

Միւս կողմանէ եկեղեցւոյ մէջ սկսան մանկ նորանոր սովորութիւններ. մանկամարդ աղջիկներ, չափահասութեան հասած, առանց եկեղեցական զգեստի դասին մէջ դպրաց հետ զուգընթացաբար մասնակցեցան երգեցողութեան: Զանազինք արգիլել այդ նորամուտ սովորութիւնները, որ գայթակղութիւն յառաջ բերելու կը ծառայէր, և սակայն հաղիւ կարողացանք արգիլել չափահաս աղջկանց երգեցողութիւնը: Ասկէ վերջ եռաձայնի նորութիւնն ալ մոծուեցաւ եկեղեցին, ջանացինք զանազան միջոցներով յանձնաժողովներու ընտրութեամբ չափաւորել, որովհետեւ իւրաքանչիւր եկեղեցի իրեն յատուկ եռաձայն սկսաւ ունենալ, Կաթիթա, Պէշիկթաշ, Մայր եկեղեցի, Գուճ-գարուի դուբար, եռաձայն և քառաձայն եղանակներով լեցուեցաւ: Հանգիւղը եղանակ մը չինեց մէջտեղ նետեց, օր մ'ալ Նէհալէնա քառաձայն մը երգուեցաւ, որու զէմ բողբոջեցաւ Կրօն. ժողովոյ, որմէ յետոյ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Ս. Պատարագի միօրինակ եռաձայն մը յօրինելու, որպէս զի եկեղեցեաց մէջ հանդիսաւոր օրերու առթիւ նոյն եղանակը երգուի: Սոյն եղանակը պատրաստուելով զրկուեցաւ յիշմամբն Կոմիտաս վարդապետին իր գիտողութիւններն ընելու, որ ներկայացուց. մնաց սպազորութեան գործը, բայց նիւթական գրծուարութեանց առջեւ ձեռնարկ մը չեղաւ:

Օրհն ալ մոտա եկեղեցին և դասին մէջ տեղաւորուեցաւ:

Կրօնական ժողովն Յանձնաժողով մը կազմեց ճշգրիտ համար թէ՛ եռաձայնի երգեցողութեան մէջ օրհն գործածութիւնն անհրաժեշտ է, զի չենք ուզեր Լատինական այդ սովորութիւնը Հայ եկեղեցւոյ մէջ ընդունիլ: Բայց Յանձնաժողովին մատուցած տեղեկագրին վրայ հարկադրուեցանք օրհն պահել, անոր գոյութիւնը աչքի տեսութիւնէ հեռու և զգուշութեամբ իբր զէմ առնող գործածելու պայմանաւ:

Այս միջոցին Արմաշու Դպրեվանուց մէջ աւանդուած ուսմանց ծրագրին և գործածուած դասագրոց ցանկին քննութիւնը պահանջուեցաւ, Յանձնաժողով մը գումարուեցաւ գաւանդ քննելու և սրբագրելու համար: Նոյնպէս կարեւոր նկատուեցաւ Արմաշու վանուց միաբանութեան կանոնադրի մը խմբագրութիւնը, որուն համար ալ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, բայց այս երկու Յանձնաժողովներն ալ արդիւնք մը ցոյց չաւելին:

Քաճանայից վիճակը բարեկարգու և առնոց նիւթականը ապահովելու և ծխական վէճերու վերջ տալու համար, ուշադրութեան առաւ ծխական խնդիրը, և այս մասին Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ բերաւ իր ծրարագիրը, բայց չգործադրուեցաւ:

Քաճանայից դասը կարող և արժանաւոր անդամներով օժտելու նպատակաւ ընծայացուաց յատուկ հրահանգ մը պատրաստուեցաւ որ կը տրամադրէր վարուց, կրօնական գիտելաց, Հայ լեզուի և պատմութեան, եկեղեցական երգեցողութեանց և արարողութեանց հմտութեան, նիւթական ապահովութեան, ֆիզիքական առողջութեան և այլ ընտրելութեան կարեւոր պայմաններուն համաձայն արտօնելին ձեռնադրութիւնները:

Ամուսնական կեանքի բարոյական վիճակին խանգարմանց հետեւանօք, մանաւանդ ջարդերով եւայլն, և ընծայացուաց չարաչար թողութեանց պատճառաւ աչնչափ աճեցան, բաղմանքն ամուսնական և ամուսնալուծական խնդիրներն, որ հարկ եղաւ որոշուողութիւն մը գծել և պատրաստուեցաւ առժամեայ ամուսնական խնդրոց հրահանգ մը, որպէս զի ըստ այնմ նկատողութեան առնուին և վճուին խնդիրները:

Որոշուեցաւ նաեւ ամուսնական և ամուսնալուծական կանոններու հաւաքածոյ մը կազմել իրր գաղափարները քաղելով եկեղեցական Ազգ. Ժողովներու, Տիեզերական Ժողովներու, եկեղեցական Ս. Հարց և Դատաստանադրի կանոններ, բայց այս որոշումն ալ ապարդիւն մնաց:

Ամուսնալուծական հարցերուն մէջ նկատելով որ կատարուած ամուսնալուծութենէն վերջ անմեղ կ'ընէր և վաւերները կը գրկուին, մտածուեցաւ ծրագիր մը կազմել, ուր ամուսնալուծեալ ամուսնոյ մը կամ կնոջ մը և դաւակաց ժառանգական իրաւունքները, կանանց զբաղմունքը և օժիտներու վերադարձումը, դաւակաց օրապահիրը և անմեղ կանանց վճարելի տուգանքին պէտքը պաշտպանուին: Այս ալ ապարդիւն մնաց:

Նկատողութեան առնուեցան Երզնկայի անկար քաճանայից Օգնութեան Սնտուկի և Նդիսից եկեղեցատիրաց միութեան կանոնադրերը:

Ս. Պատրիարքը աւելի Պատրիարքարանի հասոյթը աւելցնելու համար նշանախօսութեան աստիճանայցը գեղջիւծ ծրագիր մը ներկա-

յացուցած էր, ուր Ազգ. Հիւանդանոցի հաշագինը ջնջուած և քաճանայից սրտազրամբ զգալապէս զեղջուած էր. այդ խնդիրն ալ բաւական զբաղեցուց Ժողովս, ներկայացուած գիտողագրերուն վրայ. հին ցուցակը սակայն գործադրութենէ չգաղթեցաւ:

Դպրաց դասու կանոնադրին մէջ ինչ ինչ փոփոխութիւններ և յաւելումներ ընելու պէտքն զգալի ըլլալով՝ ըստ այնմ բարեփոխուեցաւ:

Բերայի Նեղեկին վազֆի խնդիրը քննելու և նպատակին գործադրութեան հսկելու առաջարկ բերուեցաւ:

Սոյն վազֆը հաստատուած է Բերայի հանգուցեալ Աւագերէց Տ. Զաքարիայի կողմէ. նպատակն է վախճանեալ քաճանայից կարօտ երէցկիներու օգնելու գոյացած հասոյթներով, որովհետեւ Բերա երկար տարիներէ ի վեր կարօտ և այլի երէցկիներ չէ ունեցած, վազֆը իր նպատակին չէ ծառայած, մինչդեռ ուրիշ թաղերու մէջ կը գտնուին կարօտ և այլի երէցկիներ, որոնք կրնային օգտուիլ սոյն վազֆէն:

Ուստի հարկ եղաւ ուսումնասիրել վազֆնամէն և ըստ այնմ որոշման մը յանգիլ:

Եկեղեցական-պատժական. — Եկեղեցական կարգապահութեան, պաշտօնի կիրառութեան վեղծումներ, կանոնադրանքութեան, բարուց ապահովութեան, կրօնական վարդապետութեան հակառակ գաղափարներու տարածումի, ուխտի դրժումի հետեւանօք զանազան պատիժներ անօրինուած են, որպիսիք են՝ փիլոնագրկութիւն, յաւիտեանքիւն, ազգաբաժնիւն, անպայման դադարումն ի քահանայագործութենէ, ապաւաճութիւն, կարգալուծութիւն:

Որոշուեցաւ կարգալուծ հոշակութեան այլեւ չընդունիլ ի կարգ եկեղեցականութեան անոր զղջումին վրայ, ինչպէս պատահեցան և մերժուեցան, որպիսիք են Պաֆրայի Յովհաննէս Նազարեան, Ներսէս Ըշըլիկեան, Յարութիւն Մուրատեան, Սորէն Մուրատեան, երբեմնի եկեղեցականաց զղջումներն:

Վերոյիշեալ կարգալուծութիւններէն զատ կարգալուծ հոշակութեան նաեւ, Վեհափառ Հայրապետի կոնդակով, Գերմանիա Սեմա քաղաքի Ներսէս վրդ. Թովմասեան և Ամերիկայի Պոսթըն քաղաքի Մաշթոց վրդ. Փափագեան:

Կրօն. Ժողովոյ կողմէ կարգալուծ հոշակութեան նաեւ Կեսարիոյ Տ. Կարապետ քահ. Թէլախեան, բայց յետոյ կարգալուծ համարուեցաւ Ս. Պատրիարքին ազգեցուցեամբ: Սակայն Կեսարիոյ Առաջնորդ Տ. Տրդատ կալիւ. Պալեան չընդունեց զինքն իւր վիճակին մէջ և Ս. Պատրիարքն Պուլկարմատէն զրկեց ի քահանայագործութիւն:

Բաղէչի Տօթիկ գաւառի Խուլթիկ գիւղացի Տէր Ղազարեան Ղազար և Պաա գիւղացի Տէր Յովհաննէսեան Յովհաննէս այլի քաճանաներ հակառակ եկեղեցւոյ օրինաց զիրար սրտակնուէն, լուծուեցան քաճանայութեան կարգէն:

Եկեղեցական-զնախաւան. — Առաջնորդաց, Առաջնորդ. Տեղապահներու և Փոխանորդներու, քարոզիչներու և քաճանայից բարեօք ծառայութեան համար տրուած են քաջալերական և գոհունակութեան գրեր, ծաղկեայ փրկոն, սեւ կամ մանրէակազոյն, Աւագութիւն ի պէտս եկեղեցւոյ, լանջախաչ, մասնաւոր և Ծայրագոյնութեան աստիճանի գաւազանի իշխանութիւն, եպիսկոպոսական վրկայականի տւելութիւն:

Դաւանափոխութիւն. — Ընծայացուի, Առաջնորդի կամ Առաջնորդ. Տեղապահի կամ Փոխանորդի, քաճանայի կամ վարդապետի, միթարի կամ Թաղ. Խորհրդոյ գէմ մշակուած հակառակութեան, հարատաւարութեան և թրջուառութեան, սովու, թալանի, բռնութեան հետեւանօք իսլամացումէ դատ. ուրեք ուրեք գաւառափոխութեան ձեռնարկներ տեղի ունեցան, որոնց առաջը մասամբ իւր ստանուած են անմիջական անօրինութեամբ. այսպէս Քէօթահիոյ Եպիսկոպոսի ազգայինք ի Բողոքականութիւն, Սղերդի, Նդիսիոյ, Եօզգաւսի, Անթաքիոյ և Քէսարի ազգայինք ի Կաթոլիկութիւն յարելու հոռանքն, Երզնկայի թեմ Դերձանի ամբողջ Ժողովրդեան Սլաւութեան զիմումը. ասոնցմէ զուրս օտար գաւառութենէ ի Հայ եկեղեցի դառնալու խնդրանքն, ինչպէս Տիգրանակերտի մէջ 30 տուն Ասորիներու ի Հայ եկեղեցի դառնալու խնդրանքն, Կաթոլիկ եկեղեցիէն Պօղոս և Յարութիւն արեղաներու ի Հայ եկեղեցի վերադարձը, Զէյթունի վիճակէն 265 Կաթոլիկներն 57 տուններուն դարձն և քանի մը անհատական դարձեր արձանագրած ենք:

Դպրաց դաս. — Եկեղեցական ժամերգութեան համար կանոնաւոր Դպրաց դասերու կազմակերպութիւնը բաւական կարեւորութիւն ստացած էր: Հետզհետէ, բայց ի հնուց եղածներէն, ընտրեցին իրենց Դպրաց դասերը, Կալթիա, Թօփ-գաբու, Դատը-գիւղ, Ենի-գաբու, Սկիւտար Ս. Կարապետ և Ս. Խաչ, Օրթագիւղ, Դատը-փաշա, որոնցմէ ոմանք իրենց դպրապետներն և Տնօրէն Խորհուրդներն ունեցան, երաժշտութեան վկայականներ տրուեցան կատարուած քննութեան վրայ ըստ կարողութեան:

Ամուսնալուծում. — Կրօնական Ժողովս տեսնելով որ Ս. Էլմիսանի մէջ երկրորդական պաշտօնէից միջոցաւ և այլեւայլ քննադատելի ուղղութեամբ Ազգայինք ոմանք ամուսնալուծման վճիռներ ձեռք կը ձգեն, վճիռներ որոնք օրինական քննութեան մը վրայ չեն տրուած, և մէկ կամ միւս կողմին անիրաւութիւն մը, զրկանք մը եղած է, Կրօն. Ժողովս տեսնելով որ արդէն Ս. Հայրապետ ամուսնալուծման որոշումներ կուտար ինչ ինչ բացարձակ և օրինական պարագաներու մէջ սահմանափակուած, այսինքն բռնի ամուսնութիւն, անհափառութիւն, բացարձակ անկարողութիւն, յառաջ քան զամուսնութիւնը գաղտնի պահուած անբուժելի հիւանդութեան յետ ամուսնութեան յայտնութիւնը, մէկ կողմի իսլամացում, տեղի ունեցած այս կարգի պարագաներուն մէջ որոշեց առ հասարակ ամէն կարգի ամուսնալուծման վճիռներ արձակել և միայն հարկ եղած ատեն զիմի վեհափառ Հայրապետին:

Ժողովս կը կարծէր թէ այս եղանակաւ ամուսնալուծման թիւը կը սահմանափակուի և զեղծումներուն առաջը կ'առնուի, սակայն զժողովրդար անոնց թիւը աճեցաւ, այնպէս որ 83 ամուսնալուծումներ տեղի ունեցան:

Զեղծումներ գործուեցան ուղղակի կամ անուղղակի կերպիւ, որոնց մասին պիտի խօսինք նաեւ ամբաստանութեանց բաժնին մէջ:

Աւանդական սովորութեամբ և բանաւոր պատճառներով ամուսնալուծման վճիռը վեհապահուած էր և է Վեհ. Կաթոլիկոսին և եթէ Կրօն. Ժողովս ըստ ընկալեալ սովորութեան բացորոշ և մէկին պարագաներու մէջ սահմանափակուած ամուսնալուծման իր իրաւասութիւնը ընդլայնեց և տարածեց առ հասարակ ամէն կարգի ամուսնալուծական խնդ-

բոց վրայ, ի հարկին Վեհափառ Հայրապետի վճռոյն զիմելու ատաղապրութեամբ, պատճառը այն էր որ զեղծումները ի Մայր Աթոռ չարահաճէին աստիճանաբար, բայց դժբախտաբար նոյն զեղծումները և պատճառները Պատրիարքարանիս մէջ ալ տեղի ունեցան, (տե՛ս ամբաստանութիւն) :

Ուստի, ամուսնալուծումը սահմանափակելու և թէ՛ Վեհ. Կաթողիկոսի սեփական վճիռը միայն Նորին Ս. Օծութեան վերապահելու համար արժան և անհրաժեշտ կը նկատենք որ Կրօն. Ժողովը ամուսնալուծման վրէժի արձակելու չէ, այլ պարտաւոր լինի միայն տեղեկագիր մատուցանելու առ Վեհ. Հայրապետ և սպասելու անոր վճռոյն :

Եթէ այս ընթացքը յարատւէ, գաւառներն ալ պիտի սկսին ինքնազուլ ամուսնալուծման վճիռներ տալու, ինչպէս ըրած են Պրուսա, (նիստ ԺԵ.) և Կարին (նիստ ԿԸ.) և անկէ վերջ կարելի չը պիտի ըլլայ սահմանափակել այդ իրաւասութիւնը և առաջին առնելու յարաձուն զեղծումներուն :

Ո՛ւր էր թէ եկեղեցական ընդհանուր ժողով գումարուէր և այսպիսի խնդրոց համար եւս կանոններ պատրաստէր ըստ ժամանակի ուղոյն :

Ապօրէն կեցակիցներու պալի արտօնութիւն. — Ամուսնալուծման խնդրոց մէջ պատահեցանք այրերու և կիներու, որոնք իրենց կինը կամ այրը լքած՝ ապօրինի կենակիցներ ունեցած էին և զաւակներու տէր եղած էին, որոնց համար ամուսնալուծումը խնդրուած էր և ապա պատկը արտօնուած, ինչպէս նաեւ իրենց ապօրէն կենակցութեան ծնունդ եղող զաւակներն օրինաւոր արձանագրուած. ասոնցմէ զատ կան որ ապօրինի կենակցութիւն ունեցած և զաւակներ ծնած են առանց պատկուած ըլլալու, քանի որ նոր ազգականութեան մօտաւորութիւնը-չըհաստէթիւնը արգելք կը գնէր իրենց պատկին :

Այսպիսի մի քանի ապօրէն կենակցութիւններ 15-20 տարիներ շարունակած, զաւակները չափահասութեան մտած, Կրօն. Ժողովը պարտաւորուած է ներելով արտօնել բացառաբար պատկը :

Բարոյական անկումներ են ասոնք ընտանեկան յարկին, զեղծումներ եկեղ. օրինաց, որոնք երկար տարիներէ ի վեր արմատացած են և երբեմն ստացած են իր օրինաւորութեան

հանդամանք՝ պատկի արտօնութեամբ և զաւակաց օրինաւոր արձանագրութեամբ : Բարեազգարար աննշան թիւ մը կը կազմէին ասոնք, այս կարգի միայն երեք պատկներ արտօնուած են :

Ամուսնական խնդիրներ. — Որոնք թուով 73 են և քննութեան կամ վերաքննութեան մէջ են, կամ մերժուած են բոլորովին, ասոնցմէ զատ հաշտութեամբ փակուած կամ յղուած առ որ անկ է, ի բացատրութիւն կամ ի քննութիւն, և խնդիրներ կան ի տեղեկագրութիւն :

Մերժուած խնդիրներուն մէջ կարելու է յիշել ամուսնական կամ կազմութեան ժամանակաւոր թերութեան պատճառաւ ամուսնալուծում պահանջելու խնդրանքները Բաղեշէն, Եղեարայէն, Կ. Պոլսէն (նիստ Լ. ԽԳ. ԽԹ. ԾԵ.) : Առաջինը բացարձակապէս մերժուած, քանի որ ամուսնու չէր կրնար պատճառ լինի ամուսնալուծման, իսկ կազմական թերութիւնը երկար խորհրդակցութեան և բժշկ. քննութեան տաւրկայ եղաւ, համբաւաւոր բժշկաց կարծիքն հարցուեցաւ այս մասին, որոնցմէ շատեր զիտել կուտային թէ կազմական թերութիւնը ժամանակի հոլովմամբ և աճումով հնարաւոր եղած է երբեմն դարմանել թերի մասին գոյութեամբն, և այսպէս արդատաւորութիւն տեղի ունենալ :

Ուշագրաւ և նշանակելի է Զմիւռնիոյ Աղգ. Հիւանդանոցին մէջ Աղուշի Սամուէլեանի 13 ամուսնան յղութիւնը, որ բժշկական գործողութեամբ ազատուեցաւ, և ամուսնութեան անյարմարութիւնը բժշկական տեղեկագրով որոշուեցաւ օրինական ընդարձակ քննութեան ենթարկել (նիստ ԼԸ.) : Նոյնպէս յիշատակելի է Յարութիւն Յարութիւնեանի Պանարմայ Պալլընէր և Կիպրոս եռակին ամուսնութիւնները. կիները քննութեան յղուեցան (նիստ ԾԸ.) :

Ամուսնական խնդիրներուն մէջ 1903ին Դատաստ. Խորհրդոյ հրահանգին մէջ փոխաւորք ընտրելու սկզբունքը թէեւ ընդունուած, բայց յաջորդ Վարչութեան օրով մերժուած ըլլալուն, 1908ին փորձուեցաւ դարձեալ փոխանորդի ընտրութիւնը, բայց Կրօն. Ժողովը արգելեց և խորհեցաւ թէպէտ Ս. Պատրիարքին առաջարկութեան վրայ նկատողութեան առնուլ վերջնական փոխանորդ ընտրելու խնդիրը, բայց առ այժմ՝ յետաձգեց մինչեւ որ

դատաստանական նոր հրահանգի մը ծրագիրը խառն ժողովոյ մէջ վաւերանայ, որուն համար կազմուած է Յանձնաժողով մը Խառն Ժողովոյ կողմէ (նիստ Լ. ԾԸ.) :

Եկեղեցւոյ արգիլած ամուսնութիւնները շատ անգամ կատարուած են օտար եկեղեցւոյ միջոցաւ և ապա նորապատկները վերադարձած են ի մայրենի եկեղեցի :

Տեանելով որ այսպիսեաց թիւը կաճի հետզհետէ, թէ՛ Կ. Պոլսոյ և թէ՛ գաւառաց մէջ, որոշեց այս պարագաներուն տակ օտար եկեղեցին ընդունողները մերժել երբ վերադառնան, զեղծումները սահմանափակելու և չբաժարելու համար (նիստ ԺԵ.) :

Ամուսնական-Պատժական. — Մեղապարտ առն և կնոջ պատիժներ անօրինուած են, զրկում պարենագինէ, յանդիմանութիւն, կենակցութենէ ժամանակաւոր բաժանում, պարենագինի հատուցում, ապաշխարութիւն, զրկում ի Ս. Խորհրդոց, ինչպէս նաեւ համանի և հոմանուհի ալ ի Ս. Խորհրդոց զրկուելու պատժոյն ենթարկուեցան, որպէս և անբարոյ յակնաւորութեան առաջնորդող ծնողք :

Ամենէն վերջին պատիժն էր յետ մահուան անշուք թաղում :

Յատկի է յայտնել թէ բաւական թուով պանդուխտ ազգայինք իրենց կինը և զաւակները հայրենիքին մէջ լքելով և գէթ անոնց ուստեոտին համար չնշին գումար մը ու նամակ մը իսկ զրմաւալ, երկար տարիներէ ի վեր Զմիւռնիա, Կ. Պոլս, Ռումանիա և այլն, օտարութեան մէջ կը թափառին անառակ և ցոփ կեանք մը վարելով և երբեմն ամուսնանալով այլոց հետ իրենց կնոջ կենդանութեանը : Այս ցոփակեացներէն ոմանք զրկուեցան իրենց ընտանեաց քով : (նիստ Ը. ԺԳ. ԻԵ.)

Կաթողիկոսական Աթոռներ. — Վեհափառ Հայրապետը այրի քահանայից վերամուսնութեան համար կոնգակ մը զրկելով կը հրաւիրէր Թուրքիոյ առաջնորդներն և Կրօնական Ժողովը նկատողութեան առնել և իրենց կարծիքն յայտնել : Կրօնական Ժողովն նկատողութեան տաւ գալին և միայն իր պատասխանը հաղորդեց յայտնելով թէ հակառակ Առաքելական և եկեղեցական հաւանդ կանոնաց, չէ կարող ընդունիլ այս առաջարկը : Այսպէս պատասխանած էին նաեւ Երուսաղէմայ Ս. Պատրիարքը և Կիլիկիոյ Ս. Կաթողի-

կոսը, որոնք իրենց պատասխանագրերը յղած էին Կրօն. Ժողովոյս, յընթերցումն և ի յղումն ի Մայր Աթոռ :

Եօթն եպիսկոպոսացուներու Էջմիածին ուղեւորութիւնը փութացնելու համար թէեւ քանիցս զիմումներ եղած են Բ. Դրան, բայց ապարդիւն մնացած են :

Հանգց. Վեհափառ Կաթողիկոսը Պոլսէն իրոյ Առաջնորդական ընտրութեան համար վարդապետ մը զրկած էր, բայց որովհետեւ Պոլսէնի կցուած էր Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան իրաւասութեան, գրուեցաւ յէջմիածին որ հետագայէն նոյն վարդապետը, որ և հետագա :

Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի և Կ. Պոլսոյ Պատրիարքի յարաբերութեան համար բանակցութիւններ կատարուեցան և որ ցարդ մնաց սուկախ :

Կարապետ Վ. Տ. Կարապետեանի՝ Հալէպի Առաջնորդին պաշտօնավարութեան և ընթացքին ու եպիսկոպոսանալու ձեռնարկութեան դէմ գանգատներ հասած էին վիճակալիներէն. զրկուեցաւ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին ի նկատառումն :

Ի Մայր Աթոռ ամուսնալուծման զեղծումներ չառցած էին, Ս. Հայրապետին տարիքին պատճառով : Խորհրդակցութիւններ և զան և որոշուեցաւ Կաթողիկոսական Դիւանէն զրկուած բոլոր գրեւորն չպատասխանել, այլ Դիւանի միջոցաւ իմացնել թէ առանց Վեհ. Հայրապետին ստորագրութիւնը կրող պաշտօնագրի, ամեն Դիւանական գրերն անպատասխանի պիտի մնան :

Ս. Էջմիածնէն Գեորգ Արքեպիսկոպոս Սուրենեանց Մայր Աթոռին տխուր վիճակը կը նկարագրէր և Աթոռին գործերը վարելու համար եղած Հայրապետական անօրինութիւնը կը հաղորդէր : Այս տխուր կացութիւնը կը պարզէր նաեւ Թիֆլիզէն Պետրոս Սիմօնեան :

Առանայի Առաջնորդն իր մօրար գաղափարներուն հրատարակութենէն զուլայնելու համար երկուս գրուեցաւ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին, Ս. Պատրիարքին անօրինութեամբ, բայց ապարդիւն մնաց :

Վեհափառ Կաթողիկոսին վախճանումով յարաբերութիւնը կատարուեցան Կաթողիկոսական Ս. Տեղապահին հետ : Մայրաքաղաքիս մէջ և գաւառաց բոլոր եկեղեցեաց մէջ յատուկ պաշտօն և Ս. պատարագ մատուցուեցաւ այս առթիւ : Առաջարկուեցաւ Աղթամարոյ Կա-

թողիկոսի ընտրութեան ձեռնարկել և զարգացնել այդ Աթոռը, բայց յետաձգուեցաւ:

Օսմ. Սահմանադրութեան հրաճարակութիւնք. — 1908 Յուլիս 10-ին Ազատութեան հռչակումովն հարկ էր անմիջապէս գոհարանական մաղթանքներ կատարել բոլոր եկեղեցեաց մէջ: Այս պարտաւորութիւնը անմիջապէս չկատարուեցաւ, միայն Կրօն. ժողովոյ պահանջումին վրայ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր մաղթանք, ինչպէս նաեւ չնորոշակեաց ուղերձի մատուցումն Սահմանադրութեան հրատարակութեան և բանտարկելոյ ընդհանուր ներման առթիւ:

Երեսփոխանական ժողովոյ վերակազմութեան համար որոշուեցաւ նաեւ անմիջապէս Համագումարը ի նիստ հրաւիրել Սահմանադրութեան վերահաստատութեան առթիւ եկեղեցական երեսփոխաններ ընտրելու համար:

Ժողովրդեան պահանջումին և ժողովականաց ստիպումին վրայ Ս. Պատրիարքը հարկադրուեցաւ մատուցանել իր հրաժարականը և Տեղապահ ընտրուեցաւ Խառն ժողովով Զմիւռնիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Եղիշէ Ս. Կաթիկոս Դուրեան:

Ամբաստանութիւն. — Ս. Պատրիարքի մասին մեր ամբաստանութեան նիւթերը հաւաքելով պատշաճ համարեցինք համառօտ ամփոփել աստ:

Իր թոյլտուութեամբ՝ ամուսնական խնդիրները առանց Դատ. Խորհրդոյ ներկայացրնելու Կրօն. ժողովոյ մէջ նկատողութեան կառնուէին, ուրկէ անպատեհութիւն և զեղծում յառաջ կուգար. քանիցս որոշուեցաւ ո՛ր և է ամուսնական խնդիր ըստ օրինի նախ Դատ. Խորհրդոյ յղել ի քննութիւն, եթէ աստ ի Կ. Պոլիս, գաւառական վարչութեանց, եթէ ի գաւառս է, և նոցա տեղեկագրին վրայ միայն նկատողութեան առնել (նիստ Դ.):

Բայց այս որոշ բողոքին վրայ Ս. Պատրիարքի այլ և այլ հնարքներովն ու ազդեցութեամբ, զարձեւալ ամուսնական խնդիրները ներկայացուած են Կրօն. ժողովոյ՝ առանց Դատաստանական Խորհրդոյ տեղեկագրին:

Առանց օրինական վերաքննութեան, առանց լսելու բողոքող կողմը՝ լուծումներ ստացած և մինչեւ իսկ ամուսնալուծումներ կատարուած են (նիստ Լ. Ժ. ԺԱ. ԺԲ. ԾԱ.):

Ըստ Սահմանադրութեան՝ պատասխանատու է Ս. Պատրիարքը, իբրեւ նախագահ և իբրեւ իր ազդեցութեան տակ կատարուած օրինազանցութիւններուն ու զեղծումներուն, որոնք են.

1. — Շնացեալ կնոջ մը դատաւարութեանէն վերջ՝ ամուսնալուծման և վերամուսնութեան արտօնութիւն կը տրուի կնոջ (նիստ ԾԱ. ԾԲ.):

2. — Անկարողութեան համար ամուսնալուծման և յետոյ բժշկական վկայագրի մը վրայ, անկարող ամուսնոյն վերամուսնութեան արտօնութիւն կը տրուի (նիստ ԾԳ.):

3. — Վահան Կիւլպէնկեանի ամուսնական խնդրոյն համար Եւրոպայի Առաջնորդէն բացառութիւն, քննութիւն և տեղեկագիր կը պահանջուի և կըրտացուի, սակայն յետոյ պատասխան կը տրուի թէ Եւրոպայի Առաջնորդութիւնը Ս. Էջմիածնի Կաթողիկոսական իրաւասութեան ենթարկուած լինելով, պէտք է հոն գլխի, որ ստեն սակայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը վախճանած էր:

Ու է տնօրինութիւն տեղի չունենար նըմանօրինակ խնդրոց մէջ, և երբ գլխի կը տրուի թէ հնարաւոր է կեդրոնին վճռոյն ենթարկել զայն, քանի որ ցարդ հնարաւոր եղած է Եւրոպայի Առաջնորդին թեմ Բարիլի մէջ ընակող Լեւոն Պալթաղարեան և Ալէքսան Կիւրճեանի ամուսնական խնդրոց միջամտութիւնը որոնց մասին որոշումներ տուած է Կեդրոն. Կրօն. ժողովս, սակայն լսելի չըլլար (նիստ ԼԶ. ԽԵ.):

4. — Զարգարեան երկու եղբարք կամուսնանալու երկու քոյրերու հետ, հակառակ եկեղեցւոյ կանոնաց, բացառութիւն կուզուի, Ս. Պատրիարքը լուռ կը մնայ, ժողովը կը յանձնարարէ փոխանորդարանին ստուգել նըշանտուքի Դիւանէն թէ երբ և որով հրամանաւ տեղի ունեցած է այդ պատկը, պատասխան չտրուիր. հարցումը չերկորդուած ժողովս կը զադրի իր երկամեաց պաշտօնավարութեան լրմամբ: (նիստ ԿԷ.):

5. — Յարութիւն Գարբիշեանի վերամուսնութեան հրաման կը տրուի, կինը բացակայ լինելուն, կը բողոքէ, և որովհետեւ կնոջ անմեղութիւնը կը հաստատուի, կինն ալ կարտօնուի վերամուսնութեան (նիստ ԽԵ.):

6. — Շնացեալ կնոջ իր հոմանիին հետ պատկուելու արտօնութիւնը կը տրուի ամուս-

նալուծմամբ օրինաւոր ամուսնոյն (նիստ ԺԴ. ԼԹ. ԼԷ.):

7. — Սահմանադրութեան վերահաստատութեան առթիւ անմիջապէս գոհարանական աղօթք չի կատարուիր Ս. Պատրիարքի այն պատճառարանութեամբ թէ Սահմանադրութեան հրատարակութիւնը ժողովրդեան խանգաղանքութեան մէջ մնաց և պաշտօնական քաջ չառնուեցաւ (նիստ ԿԹ.):

8. — Ժողովը պաշտօն յանձնեց Դիւանին ստուգելու համար թէ իր ընտրութիւնէն մինչեւ այսօր տրուած որոշումները գործադրուած են, և ինչ կերպով, և եթէ կան խնդիրներ որոց մասին մինչեւ հիմայ չէ գրուած, գրել: Այս որոշումը կախարկէր թէ Ս. Պատրիարքը ժողովոյ որոշումները չ'գործադրէր, ինչ որ համաձայն չէր Կրօն. ժողովոյ գծած որոշումներուն:

9. — Որոշուած էր մուրը հրատարակութեանց յետս կոչում պահանջել Սերովբեան Մուշեղ Կաթիկոսոս Առաջնայի Առաջնորդէն: Այս որոշումը չ'գործադրեց Ս. Պատրիարքը: Ս. Պատրիարքը այս որոշման վրայ կարգաց նամակ մը ուղղեալ առ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսն: Այս գրով կ'զգացնէր Ս. Կաթողիկոսին զգուշացնել Մուշեղ Կաթիկոսոսը մուր վարդապետութեանց հրատարակութիւններէ: Բայց Մուշեղ Կաթիկոսոս այս գրէն վերջ դարձեալ նոյն ուղղութեամբ կը գրէր «Բիւզանդիոն»ի մէջ: Ժողովս տեսնելով որ Ս. Պատրիարքը չ'պիտի գործադրէ իր որոշումը և Դիւանին կը թողու զայն, Դիւանը պատրաստեց այդ գիրը, կարգացուեցաւ, որոշուեցաւ զրկել, բայց Ս. Պատրիարքին առաջարկութեան համեմատ սպասեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին գալիք պատասխանին: Այդ գիրը չըհասաւ և Ս. Պատրիարքը երկրորդ գիր մըն ալ գրեց նոյն խմատով առանց հաղորդելու որոշապէս Կրօն. ժողովոյ Մուշեղ Կաթիկոսոսի յետս կոչման պահանջումը (նիստ ԺԵ. ԺԶ. ԻԷ.):

10. — Կեսարիոյ Տ. Կարապետ քահ. Թէլալեան տեղւոյն Առաջնորդին տեղեկագրին վրայ որոշեց լուծել զԻճֆի ի կարգէ Բահանալութեան, վերսթէճ չընդունելու պայմանաւ: Ս. Պատրիարքը յաջորդ նիստերուն մէջ տալին չըրացած պաշտպանեց զինքը և կարգադուրի, կարգալոյժի բառախաղ մը հնարելով կարգադուրի (պաշտօնազուրկ) նկատեց հակառակ ժողովոյ ղեկողութեան և որոշ արձանագրութեան, և իր բացարձակ ազդեցութեամբ չըջեց նախորդ որոշումը (նիստ ԻԹ.):

11. — Իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէր ժողովոյ որոշումները օրինաւոր և գործադրելի համարելու համար, մինչդեռ Սահմանադրութեան Գրգ յօդուածին համեմատ Պատրիարքն առ առաւելն ղեկողութիւն ընելու իրաւունք ունի տրուած որոշման մասին, բայց երբ ժողովը պնդէ, պարտաւոր է գործադրել (նիստ Է. Թ.):

12. — Ինչ ինչ խնդրոց պատժական և այլ առթիւ չըջաբերութեան և այլ գոհարանութեան գրերը գրել որոշուած էին, ասոնք չեն գրուած (նիստ ԺԳ. ԺԾ.):

13. — Կորուսի Էքզարքարանին զիմել և խնդրել որ Հայ Առաքելական եկեղեցի յորջորջուի Հայ եկեղեցին և ոչ Գրիգորեան, և երգումը Հայ լեզուաւ կատարուի դատարանաց առջև ըստ սովորութեան: Բայց Ս. Պատրիարքը չէ գործադրած այս որոշումը, նոյն իսկ իր ներկայութեան տրուած, այլ միայն Սիլիստրէի Տ. Սարգիս քահանային կը գրէ թէ Ռուսիոյ մէջ ալ այդպէս կը յորջորջուի Հայ եկեղեցին, իսկ երգման ձեւին համար պէտք է փնտռել օրինական կերպը և միւս քրիստոնեայ ժողովրդեան մասին առ այն տարբերութիւնները: (1906 հոկ. 24, նիստ Է.)

14. — Զարուհի Քիրէճեան կը զրկուի եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդներէն մինչեւ որ զգաստանայ և տարի մը վերջ ամուսնալուծման վճռով կարտօնուի վերամուսնութեան (նիստ ԺԴ. ԾԱ.):

15. — Մարգար Միքայէլեան աքսորել կը տրուի ի Պրուսա, կինը՝ Ագնիւ, ամուսնալուծում կը պահանջէ: Աքսորեալ Մարգարին կոչնաղիր կը զրկուի ի Պրուսա. փոխանակ տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու, և ի բացակայութեան ամուսնալուծման վճիռ կը տրուի բոլորովին անօրինաբար (նիստ ԺԴ.):

16. — Սեդրակ Գարաճեան կը դատաւարտուի կնոջ պարենադրին վճարելու, այբը կը բողոքէ, Խառն ժողովոյ մէջ խնդիրը կը քննուի, Կրօն. ժողովը կինը կը դատաւարտէ իր բացառյալ չնութեան համար և եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդներէն զրկելով կը վճռէ ամուսնալուծում և այբը կարտօնէ վերամուսնութեան (նիստ ԼԱ. ԿԲ.):

17. — Ընծայացուներու հրահանգին հակառակ՝ անուս և քահանայական կոչումին անհամապատասխան ընտրելիներուն ձեռնադրութեան ոյժ տուած է (նիստ Թ. ԺԳ. ԺԸ. ԼԵ.):

18. — Գրիստոնէական եկեղեցւոյ վարդապետութեան հակառակ հրատարակութեանց անտարբեր գտնուած է: (Նիստ 9.)

19. — Կրօնական ուսման և բարոյականի մշակութիւնը անտեսած է (նիստ 17.):

20. — Կազմուած մի քանի Յանձնաժողովները ամբողջական մասնաժողովներ են: (նիստ 17. 14. 47. 101.)

21. — Խօսքովի գիւղի այրի քահանայից իրարմէ ընդունած ապօրէն պատկը չէ լուծած, (նիստ 17. 57.):

22. — Այրը ողջ եղած ատէն չնացեալ կտոյ իր ապօրէն կենակցին հետ պատկերու արտօնութիւն տուած է (նիստ 17. 17. 18.):

23. — Սամանի Առաջնորդը Տ. Յակոբ Աչոտ եպիսկոպոսի պաշտօնանկ ընել կուտայ առանց օրինական բողոք լսելու, առանց քննիչ գրկելու (նիստ 17.): մինչդեռ սոսկ ամուսնական խնդրոյ մը համար կառաջարկուի քննիչ գրկել ի Զմիւռնիա, որ կը մերժուի, և Խառն Ժողովոյ կը յղուի ի քննութիւն (նիստ 40.), մինչդեռ Եղեգեոս Առաջնորդին դէմ դաւաճական ժողովէն եկած գրեթէ ամբողջ օրինի քննիչ կը գրկուի Փառէն վարդապետ (նիստ 17.):

24. — Իր գաղթականացի հրատարակութեամբ ծանօթ Կորիւն Վ. Եսայեանը կը պաշտպանէ (նիստ 7. 6.):

25. — Վահրիճ վարդապետ վեղարը կը նետէ, աշխարհիկ հագուստով կերելու և Դաւիթ տաղարարութեամբ կը մերժէ եկեղեցականութիւնը. գիրը կը պահէ և սնօրինութիւն մը ի գործ դրուած պահուն կը պաշտպանէ (նիստ 17.):

26. — Օրկի գործածութիւնը ինքնազուլ կը թոյլատրէ, առանց Կրօն. Ժողովոյ որոշման և կարգադրութեան (նիստ 40.):

27. — Բազմակեղանակ երգեցողութիւնը կը թոյլատրէ եկեղեցեաց մէջ, ինչպէս նաեւ չափահաս աղջիկներու մասնակցութիւնը առանց եկեղեցական զգեստի: (նիստ 17. 46. 17.):

28. — Ամուսնական խնդրոյ մէջ փոխանորդի ընտրութեան տարբեր նպատակով չափազանցութիւնը կընէ, բայց չ'յաջողիր: (նիստ 57.):

29. — Աղթամարոյ վանքին ուրախութեան, թաղանթին, Վանայ ձերբակալութեանց և սովին համար Խառն Ժողովոյ կողմէ ստո-

րագրեալ թաղարի մը կորուստի մատուցանել Կայս. Պալատ, Ատենապետաց ընկերակցութեամբ, որովհետեւ կատարած կար թէ իր պաշտօնը ուղղամտութեամբ և հաւատարմութեամբ չէր կատարել: Ասիէ հարկ դատուեցաւ իրեն ընկերացիներ Ատենապետներն:

Դիտել արուեստը որ մատուցումէն առաջ օրինակը Խառն Ժողովոյ մէջ կարգացուի միանգամ, գիտողութիւններ, յապաւումներ, յաւելումներ, եթէ պէտք ըլլան, կատարուին, աշխուհեաւ կնքուի և ներկայացուի: Ս. Պատրիարքը դարձեալ ընդդիմացաւ հարցնելով մեզ թէ՛ իրեն վրայ վստահութիւն չունի՞ր, մինչդեռ Վարչութեան բացարձակ իրաւունքն էր իր անունով և որոշմամբ ներկայացուած թաղարիքին պարունակութեան գիտակ լինելու: Այդ թաղարիքը մատուցուեցաւ առանց Խառն Ժողովոյ ներկայացուելու, Պատրիարքին կնքով և անհամարատախան որոշմանց, ինչպէս ցոյց կուտայ թաղարիքը:

30. — Պէշիկթաշի գերեզմանատան խնդիրը կը վերածարծէ ինքնազուլ, մինչդեռ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս պահանջած չէր մանուսնոյ Համիտ մերժած էր ժամանակին. պահանջումը առաջարկը Ս. Պատրիարքէն կուգայ, Յանձնաժողովին ընդդիմախօսները լռեցնելու համար, ձեռամբարձ քուէ կառաջարկէ, կը պահանջուի գաղանթ քուէարկութիւն կատարել, կընդդիմանայ, և վերջապէս չը յանձնուի գերեզմանատունը: Այս առթիւ գրուած թաղարիքն և թէգրէքէն կը հաստատեն զայս:

31. — Կտակաց Հոգարարութեան պաշտօնը ինք կը կատարէ, թէև կառաջարկուի կողմն զայն, բայց ի դուր, և այս կերպով Եօաննէսքուի կտակային խնդրոյն կարգադրութիւնը ինք կատարուէ, կը սնօրինէ, և Խառն Ժողովոյ կը տեղեկացնէ, Ժողովն ալ կատարուած իրողութեան մը առջեւ գտնուելով կը վաւերացնէ:

Կրօնական Ժողովոյ համարատուութիւնը՝ թէպէտ կապակցութիւն ունի չափ մը խնդիրներու մէջ, Խառն Ժողովոյ համարատուութեան հետ, բայց նկատուելով որ Քաղաքական Ժողովոյ մասնակցութիւնն ալ կարեւոր է այդ համարատուութեան մէջ, մանաւանդ սոսայս ատենադրութիւններն եւս ի ձեռք չունենալով, կը փութանք ներկայացնել միայն

Կրօնական Ժողովոյ համարատուութիւնը՝ Պատկառելի Ազգ. Ընդհանուր Ժողովոյ:

Մեր այս տեղեկագրին մէջ յիշուած խնդրոյ քննութիւնը գիւրացիներ համար, ընդամին կը կցենք նաեւ մեր երկամեայ պաշտօնավարութեան Օրակարգին մէջ գտնուած կարեւոր խնդրոյ համառոտագրութիւնը նիս-

տերու կարգով: Ինչպէս նաեւ ատենադրութեանց ամիսիումը և պաշտօնական թաղարիներու, թէգրէքէներու, հրահանգներու, կոնգրակներու պատճենները, նաեւ զանազան պաշտօնական գրութեանց օրինակներէն մէկ մէկ հատ ներկայ դրած ենք ի գիւրութիւն տեղի ունենալիք պաշտօնական քննութեանց:

Անդամ Կեդրոնական Կրօնական Ժողովոյ

ՎԱՀՐԱՄ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ՂԵԻՈՆԳ. ՎՐԳ. ԳՈՐԻՍԵԱՆ

ԳԱՐԻԵԼ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔԱՀ. ԷՔՍԵՐՃԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՎՐԳ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԵԼ ՔԱՀ. ԱՇՃԵԱՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՀ. ՍԱՆՏԱԼՃԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԱՀ. ՃԵՊԵՃԵԱՆ

12 Փետրվար 1910

ՎԵՃԱԿԱՑԻՆ ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

1. — Գանախոյ եկեղեցական գործեր: Նիստ Ա.
2. — Մալաթիոյ Առաջնորդն ի Սերաստիա օգնական: Նիստ Ա.
3. — Գնել Ծ. վարդապետ Տրապիզոնի Պատրիարքական Տեղապահութեան ընտրելի՝ Խառն Ժողովոյ: Նիստ Բ.
4. — Արաբկիրի և Ակնայ վիճակներու բաժանում՝ Խառն Ժողովոյ: Նիստ Բ.
5. — Հերքում ամբաստանութեանց Կարնոյ Առաջնորդ Տ. Զաւէն վարդապետի, Տ. Երուսանդ վարդապետին կողմէ: Նիստ Բ.
6. — Կէյվէ Միջագիւղի գողութեամբ ամբաստանեալ Տ. Օհան քահանայի խնդիրը Նիւկոմիդիոյ Առաջնորդին: Նիստ Բ.
7. — Պիղալէն Թաղական Խորհրդոյ յանձնարարութիւն տեղւոյն Տ. Ներսէս քահանայի հոգատարութեան մասին: Նիստ Բ.
8. — Սամսոնի Տ. Եղիշէ քահանայ Ամատունիի պահանջն տեղւոյն Առաջնորդէն: Նիստ Գ.
9. — Գանախոյ Տ. Սեպուհ քահանայի գանգատը Տ. Գորգ քահանայ Հիւրմուղեանի դէմ Զմիւռնիոյ Առաջնորդին: Նիստ Գ.
10. — Խարբերդի Առաջնորդ Տ. Խոսրով վարդապետի գիրը տեղւոյն Տ. Պետրոս վարդապետի ժառանգութեան մասին Խառն Ժողովոյ: Նիստ Գ.
11. — Շրջաբերական թափառաչքի քահանայից մասին: Նիստ Գ.
12. — Պաղատաի Առաջնորդ Տ. Սամուէլ վարդապետի դէմ գանգատ: Նիստ Գ.
13. — Գնել վարդապետի պաշտպանութեան խնդրագիրը Խառն Ժողովոյ: Նիստ Ե.
14. — Երզնկայի Տեղապահ Էմմանուէլ վարդապետի բացատրութիւնը տեղւոյն Ժողովարանին մէջ քարոզելու գրոյցին առթիւ: Նիստ Ե.
15. — Սիւստրէի Տ. Սարգիս քահանայի բողոքը Պուլկարիոյ մէջ Առաքելական Հայ և

Կեղեցին Գրիգորեան յորջորջելու և Պուլկար լեզուաւ երգում ընելու դէմ անօրինութիւն: Նիստ Ե.

16. — Եւգոկիայէն Զմիւռնիա դարձող Տ. Եղիշէ քահանայ Փափագեանի խնդիրը: Նիստ Ե.
17. — Ծիկրաշէնի Տ. Գրիգոր քահանայի բողոքը և անօրինութիւն: Նիստ Ե.
18. — Պուրթէի Տէր Յարութիւն քահանայի խնդրանք և ընծայացուաց ընտրութիւն: Նիստ Ե.
19. — Նալլուխանի Տ. Գալուստ քահանայի գիրը կարգալոյժ Աթաբեկեան Գարեգին քահանային Հաղորդութիւն տալու մասին: Նիստ Ե.
20. — Ատանայի Առաջնորդ Մուշեղ եպիսկոպոսի պաշտօնավարութիւնը միայն Կիլիկիոյ վիճակին մէջ: Նիստ Զ.
21. — Կեօլտաղի Թիւրքմէն գիւղացւոց անառապիկն կամ հողային վէճն Խառն Ժողովոյ: Նիստ Զ.
22. — Վանայ Առաջնորդական եռապատիկ ցանկ Խառն Ժողովոյ: Նիստ Զ.
23. — Գաթիկմունիի և Գոնիայի վիճակներուն Առաջնորդական խնդիրը Խառն Ժողովոյ: Նիստ Զ.
24. — Զմիւռնիա բնակող չորս ցոփակեաց պանդուխաններուն վերադարձն ի Հայրենիա: Նիստ Զ.
25. — Գարատուի Գեղամ գիւղացւոց բողոքը տեղւոյն Տ. Յովնան քահանային դէմ Նիկիոմիդիոյ Առաջնորդին: Նիստ Զ.
26. — Պրուսայի վիճակին Սէօլեօղ գիւղի Տ. Արսէն քահանայի դէմ բողոք: Նիստ Զ.
27. — Շապին Գարահիսարի Տ. Եւգինէոս քահանայ Ծաղիկեանի գանգատը վիճակին Առաջնորդին: Նիստ Զ.
28. — Թեր և դէմ գրեր Բաղէի Առաջնորդ Տ. Եղնիկ վարդապետի: Նիստ Ժ.
29. — Բողոք Ատանայի Առաջնորդ Մուշեղ եպիսկոպոսի Հոկտեմբեր 31 խնդրին սրտման դէմ: Նիստ Ժ.
30. — Կառուց անապատի միաբան Վահրամ վարդապետ Հանդեանի, Առաջնորդական փոխանորդ Ֆարդինի: Նիստ Ժ.

31
32

31. — Դիր Ամասիոյ Կրօն. Ժողովոյ տեղւոյն Տ. Ղեւոնդ քահ.ի պատժուելու մասին: Նիստ ԺԱ.
32. — Տիգրանակերտի Առաջնորդին բացատրութիւնը: Նիստ ԺԱ.
33. — Կեսարիոյ Տ. Ստեփան քահ.ի խնդիրը տեղւոյն Առաջնորդին: Նիստ ԺԲ.
34. — Տ. Սահակ քահ., Մինասեան Դանախոյ Տեղապահ: Նիստ ԺԲ.
35. — Քէօսթէնձէյի հոգաբարձութիւնը տեղւոյն Տ. Արիստակէս քահ.ի լանջախաչ բերել կուտայ Կաթողիկոսէն: Նիստ ԺԲ.
36. — Յորդոր Բաբերդի Տեղապահ Տ. Գէորգ Վ. Իրքանտեանի և Զիկրաշէնի Տ. Գրիգոր քահանայի: Նիստ ԺԳ.
37. — Եգեսիոյ Առաջնորդին հրահանգ Կրօն. Ժողովոյ նորոգ ընտրութեան: Նիստ ԺԳ.
38. — Ռուսանիոյ Արճէշ քաղաքի Տ. Կարապետ քահ. Թիւրքմէնեանի հրաժարման պատճառները: Նիստ ԺԳ.
39. — Գանախոյ խնամակարութեան հրաժարական: Նիստ ԺԳ.
40. — Համարատուութիւն Պիլէճիկի Առաջնորդին միամեաց պաշտօնավարութեան: Նիստ ԺԳ.
41. — Եւգոկիոյ Առաջնորդական փոխանորդ Տ. Ներսէս վարդապետ Մկրտիչեանի բողոքը Սարգիս Գուլանեանի ընդ Իսկուհի Յովհաննիսեանի ապօրէն պաշտօնավարութեան դէմ Յոյն քահանայի ձեռամբ: Նիստ ԺԴ.
42. — Երզնկայի Տեղապահին դէմ դաւադրութիւն և պատիժ դաւաճան քարտուղարին: Նիստ ԺԵ.
43. — Տօպրիչի Տ. Ներսէս քահ.ի գանգատը ընդդէմ Մշեցի Տ. Երեւում քահ.ի Յովհաննիսեան, որչափ դարձի ի Հայրենիա: Նիստ ԺԵ.
44. — Քեօթանիոյ և Աֆիօն-Գարահիսարի Առաջնորդական Տեղապահ Վահան վարդապետ Յակոբեան, Ռուսանիոյ հովուութեան ընտրելի Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԵ.
45. — Պաղատաի Առաջնորդին հրաժարականը Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԵ.
46. — Պրուսայի Առաջնորդ Յովհաննէս եպիսկոպոսի զիտողագիր Պետրոս Զիլիճեանի պատիւ լուծելուն և վերամուսնութեան արտօնութիւն տալուն համար: Նիստ ԺԵ.
47. — Մաքրիքէօյի քարոզիչ Եղնիկ վարդապետ Պապայեան Քեօթանիոյ և Աֆիօն-Գարահիսարի Առաջն. Տեղապահ: Նիստ ԺԵ.

48. — Պայաղտի Տեղապահ Մկրտիչ վարդապետի տեղեկագիրը և յորդորական: Նիստ ԺԶ.
49. — Եգեսիոյ Առաջնորդին քննիչ ի Սըղերդ: Նիստ ԺԶ.
50. — Պոյապատի Տ. Գարեգին քահ. Կաթողիկոսին միջոցաւ: Նիստ ԺԶ.
51. — Աթէնքի Տ. Դաւիթ քահ.ի և Հոգաբարձութեան գրերը: Նիստ ԺԶ.
52. — Սամսոնի Առաջնորդ Յակոբ եպիսկոպոսի թեր ու դէմ գրեր: Նիստ ԺԶ.
53. — Եւրոպիոյ Առաջնորդին քահանայի խնդրանք Տ. Մեսրոպին տեղ որ Ամերիկայ կերթայ, անօրինութիւն: Նիստ ԺԶ.
54. — Մալաթիոյ Առաջնորդին բողոքը Հայ-Կաթողիկ վարդապետ Հ. Միքայէլ Խաչատուրեանի եկեղեցական կանոնաց հակառակ վարուելուն համար Հայ Ժողովրդեան նկատմամբ, անօրինութիւն: Նիստ ԺԶ.
55. — Եգեսիոյ Առաջնորդին հրաժարական Սղերդի քննութեամբ: Նիստ ԺԶ.
56. — Պաղատաի Տեղապահ Սերուբէ վարդապետի հրաժարական. խնդիրը փակուած: Նիստ ԺԶ.
57. — Ամասիոյ Տեղապահին գանգատը Հայ Բողոքական քարոզիչներուն ապօրէն պաշտօնավարութեան, անօրինութիւն: Նիստ ԺԶ.
58. — Յոյն ծէսով պատկառ Եւգոկիայի Գաբու-Աղղը գիւղացի Սարգիսի և Իսկուհիի դարձն ի Հայ եկեղեցի, մերժուած: Նիստ ԺԶ.
59. — Տէր. Ղեւոնդ քահ. Պատիկեան ի Սունկուրլու, Տէր Եղիշէ քահ. Յովհաննիսեան ի Պուլկար-տաղ մասէն: Նիստ ԺԶ.
60. — Տրապիզոնի Առաջնորդական ընտրութեան եռամուն ցանկ Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԶ.
61. — Պանտրմայի Տեղապահին գիրը Յակոբ Թերզեան վարդապետի բացած քննութիւն: Նիստ ԺԶ.
62. — Փառէն վարդապետ Մեքնոնեան Պաղատաի Պատրիարքական փոխանորդ: Նիստ ԺԶ.
63. — Սերաստիոյ և Եւգոկիոյ վիճակաց բաժանումը Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԶ.
64. — Առաջնակարգ և երկրորդակարգ վիճակաց ընդհանուր ցուցակ, Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԶ.
65. Բաբերդի Կրօնական և Քաղ. Ժողովոյ ընտրութիւնը Խառն Ժողովոյ: Նիստ ԺԶ.
66. — Պուրթէի Ազգայնոց գանգատը փի-

լոնազուրկ խաչատուր քան. Յակոբեանի դէմ: Նիստ Ի.

67. — Մալաթիոյ Հէքիմխանի Լատիններէն գրաւուած Հայոց եկեղեցւոյն վերադարձումը Հայոց: Նիստ ԻԱ.

68. — Եղեւիոյ առժամեայ Վարչութեան կազմութիւնն իստն ժողովոյ: Նիստ ԻԱ.

69. — Բղիէն Երուանդ վարդապետ կը բողոքէ բողոքականաց ապօրէն պատկառութեան մասին Հայ ժողովրդեան վրայ: Նիստ ԻԱ.

70. — Տիգրանակերտի Առաջնորդին գանգատը բողոքականաց ապօրէն պատկառութեան համար Հայ ժողովրդեան վրայ: Նիստ ԻԲ.

71. — Պայազխտի Առաջնորդական Տեղապահին դէմ գանգատ: Նիստ ԻԲ.

72. — Յովհաննէս Մուրատեան վարդապետ ձեւացած յեզիպտոսի Պալքէսէր և այլուր, զգուշութեան յորդոր: Նիստ ԻԳ.

73. — Բալուի Առաջնորդական Տեղապահ Աղթամարայ միաբան Երեմիա վարդապետ իստն ժողովոյ: Նիստ ԻԴ.

74. — Պիլէճիկի Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Թաթուլ վարդապետ քննիչ յէսկիչէի: Նիստ ԼԳ.

75. — Տեղեկագիր Թաթուլ վարդապետի: Նիստ ԼԴ.

76. — Բղիի Առաջնորդական Տեղապահ Պառլ Վ. Տէր-Սորէնեան իստն ժողովոյ: Նիստ ԻԴ.

77. — Լիւմ Անապատի Դանիէլ Վ. ձըրճիկանց 35 տարիներէ ի վեր անյայտ և յանկարծ երեւան եկած Պալքէսէրի մէջ Տէր-Եղիշէ, Պրուսայի մէջ Տէր Յակոբ Վարդապետեան և ճգնաւոր կերպարանքին տակ: Նիստ ԻԴ.

78. — Ռումանիոյ Մամիկանեան Տ. Պետրոս, Միքայելեան Տէր Դեմոք քահանաներու վրայ տեղեկութիւն Պոթուլեանի ծերակուտական պարոն Գրիգոր Կոյլաւէն: Նիստ ԻԴ.

79. — Խրատական Պայազխտի Տեղապահին: Նիստ ԻԶ.

80. — Յովհաննէս Մաղատեան ձեւացեալ վարդապետին Կրօնականի սքեմը առնուելով աշխարհական տարազով Եզիպտոսէն կը վերադառնա: Նիստ ԻԶ.

81. — Տեղեկագիր Տիգրանակերտի Առաջնորդ Եզիկիէլ վարդապետի: Նիստ ԻԶ.

82. — Ամասիոյ Տեղապահին գանգատը բողոքականաց ապօրէն պատկառութեան համար Հայ ժողովրդեան վրայ: Նիստ ԻԶ.

83. — Եղեւիոյ քննիչ Փառէն վարդապետին տեղեկագիրը: Նիստ ԻԴ.

84. — Անանիա Վ. Հաղարապետեան Եղեւիայէն Երուանդէմ: Նիստ ԻԹ.

85. — Ֆարդինի և Սիլվանի Առաջնորդական փոխանորդ Մարկոս Վ. Գարազաշեան: Նիստ ԼԶ.

86. — Զաւէն Վ. Մշոյ և Բաղէշի Առաջնորդական Տեղապահ իստն ժողովոյ: Նիստ ԼԶ.

87. — Զարսանձաք—Չիկլաճակի Առաջնորդական Տեղապահ Յով. Վ. Յակոբեանի գանգատը: Նիստ ԼԹ.

88. — Բաբերդի Տեղապահին յորդորական Զիկրաշէնի աղգանոց խնդրոյն համար: Նիստ ԼԹ.

89. — Երեմիա վարդապետ Լիֆորեան Կիւրոսի հովուութենէն արձակուած: Նիստ Խ.

90. — Խնուսի և Դերձանի Առաջնորդական փոխանորդութեան ընտրելոց ցանկ իստն ժողովոյ: Նիստ ԽԴ.

91. — Երուանդ վարդապետ Բերտանձեան Բէօթանիա-Աֆիօն Գարահիսարի Առաջնորդական Տեղապահ: Նիստ ԽԴ.

92. — Սղերդի Առաջնորդական Տեղապահ Կորիւն վարդապետի ամբաստանութեանց քննութիւն: Նիստ ԽԵ.

93. — Ռումանիոյ Հայոց ննջեցելոց թաղումը Ռումէն քահանայից ձեռք: Նիստ ԽԵ.

94. — Վանայ Առաջն. Տեղապահին հրաժարումը հիւանդութեան պատճառաւ: Նիստ ԾԳ.

95. — Վանայ Առաջ. Տեղապահի ընտրելի Անանիա Վ. Հաղարապետեան իստն ժողովոյ: Նիստ ԾԳ.

96. — Եղեւիոյ Տեղապահութեան ընտրելի Կորիւն Վ. Էլլիտիրեմեան: Նիստ ԾԴ.

97. — Սիլվանի Առաջ. Փոխանորդին խոհականութեան յորդոր:

98. — Դիտողութիւն և որոշում Մուշեղ եպիսկոպոսի կրօնական դպրեակական հրաժարականութեանց դէմ: Նիստ ԾԵ.

99. — Սամոնի Առաջնորդական ընտրութեան եռապատիկ ցանկ իստն ժողովոյ: Նիստ ԾԹ.

100. — Բեօթանիոյ Առաջնորդին ընտրելոց եռապատիկ ցանկ իստն ժողովոյ: Նիստ ԿԱ.

101. — Պայազխտի Տեղապահին և Յովսէփ քահանային խոհականութեան յորդոր: Նիստ ԿԲ.

102. — Տիգրանակերտի Առաջնորդական Տեղապահութեան ընտրելի Գէորգ Վ. Ասլանեան: Նիստ ԿԲ.

103. — Եզնիկ Վ. Ներկարարեան ընտրելի Առաջնորդ. փոխանորդ Բալուի: Նիստ ԿԲ.

104. — Ի Կաթողիկոսիէն ի Հայ դարձող Յարութիւն Վ. Շիրինեան Կեսարիոյ Առաջնորդին հոգածութեան: Նիստ ԿԲ.

105. — Համարատուութիւն Բաբերդի Տեղապահ Գէորգ Վ. Իրրանոսեանի պաշտօնավարութեան: Նիստ ԿԴ.

106. — Մովսէս եպիսկոպոս Կէօմրիւքճեան Պաղտատի Պատրիարքական Փոխանորդ: Նիստ ԿԶ.

107. — Երուանդ Վ. Բերտանձեան Երզնկայի Առաջնորդ: Նիստ ԿԸ.

108. — Մշոյ Առաջնորդական ընտրական եռապատիկ ցանկ: Նիստ ԿԸ.

109. — Բաղէշի Առաջնորդին ընտրութեան եռապատիկ ցանկ: Նիստ ԿԸ.

110. — Ամասիոյ Առաջնորդին ընտրութեան եռապատիկ ցանկ: Նիստ ԿԸ.

ՎԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

1. — Երուսաղեմայ Պատրիարքի հերքում հաշուեպահանջ վարդապետաց դէմ եղած ամբաստանութեանց համար: Նիստ ԺԲ.

2. — Երուսաղեմայ միաբան Մամրէ Մարկոսեան և Գէորգ Երեցեան եպիսկոպոսներու արքութեան կոնդակներուն վերադարձումն, միաբանութեան խնդրին հակառակ արուած լինելուն: Նիստ ԺԵ.

3. — Երուսաղեմայ հաշուոց ընտրութիւն և ապա հաշտութիւն իստն ժողովոյ: Նիստ Ծ.

4. — Մարգուանի Զարիսափան Ս. Աստուածածին վանուց նորնորդի հոգաբարձութեան վաւերացում: Նիստ ԺԲ.

5. — Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց ընծա՝ յարան որբանոցի պատեն ժամանակին բացում: Նիստ Ի.

6. — Պայազխտի Տեղապահին գանգատը Գարաբիւլսէի Ս. Յովհաննու վանուց միաբան Տ. Յովհաննէս քահանային դէմ: Նիստ Ի.

7. — Վարազայ վանուց միաբան Տ. Արսէն Վ. Գէորգեանի խնդրը վանուց հոգաբարձութեան: Նիստ Բ.

8. — Բաղէշի Ախլաթ գաւառակի Ս. Յովհաննու և Պոսայ Ս. Հարիկ և քաղաքամիջի

Ամիրզադայ Սուրբ Յովհաննէս, խնդրակատար Ս. Աստուածածին, Աւերի Ս. Աստուածածին, և Գոմոց Ս. Աստուածածին վանքերու վանահայրերու խնդրանքին անօրինութիւն: Նիստ Ե.

9. — Շնորհակալութիւն Դպրեվանուց Արմաշու խնամակալութեան ի մասին դատաւարութեան Կորիւն վարդապետի: Նիստ Ե.

10. — Մշոյ Տեղապահ Կորիւն Վ. Էլլիտիրէմեանի դանդաղ Սամոյ Փռանձ գիւղի Գոմոց վանուց վանահայր Պետրոս վարդապետի երեսուն տարուան յոռի պաշտօնավարութեան դէմ, անօրինութիւն: Նիստ Ե.

11. — Սամոյ Փռանձ գաւառի Մատին վանուց վանահայր Պետրոս վարդապետի բարեւոյ պաշտօնավարութեան վկայութիւն Հալէպ գաղթող Սասունցիներէն: Նիստ ԻԳ.

12. — Մարկոս Վ. Գարազաշեան իմարերդի Ս. Աստուածածին վանուց վանահայր: Նիստ ԻԴ.

13. — Յորդորական կոնդակ Երուսաղեմայ միաբանութեան ի ձեռն պատուիրակաց: Նիստ ԼԵ.

14. — Վանքէն մեկնող միաբանութեան վերադարձ: Նիստ ԼԹ.

15. — Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց վերանորոգութիւնը յետաձգուած: Նիստ Ի.

16. — Լիւմ Անապատի Կառուցէն անձառ վանահայրութիւն: Նիստ ԽԸ.

17. — Լիւմ Անապատի միաբան Դանիէլ վարդապետի 37 տարիէ ի վեր անյայտացած և յանկարծ երեւան եկած: Նիստ ԽԸ.

18. — Եզրաս Վ. Սաչեան Արշէնի-Չնքուշի Ս. Աստուածածին վանուց վանահայր: Նիստ ԾԱ.

19. — Կառուց Անապատի վանահայր Սահփան Վ. Աղապատեանի հրաժարական և մարտում: Նիստ ԾԳ.

20. — Սղերդի կցուած Ս. Կանոնիկոսի վանքը Հաղզոյի վիճակին յանձնուած: Նիստ ԿԲ.

21. — Հաղզոյի կցուած Ս. Կանոնիկոսի վանուց վանահայր Երուսաղեմայ միաբան Հմայեակ վարդապետ: Նիստ ԿԲ.

ԶՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Երզնկայի Կիրճանի Մէլիք-Հէրիֆ գիւղի ընծայացուին խնդրը: Նիստ Ա.

2. — Պէշիկիմաշի Ս. Աստուածին եկեղեց-

13. — Երզնկայի անկար քահանայից օգնութեան անտուկի ծրագիր: Նիստ Ի.
14. — Արմաշու Դպրեվանոսաց ուսման ծրագրի սրբագրութիւնը և դասագրոց ցանկը: Նիստին քննիչ մասնախումբի: Նիստ ԻԴ.
15. — Արմաշու Դպրեվանոսաց ծրագրի քննութիւն, և քննիչ մասնախումբի ընտրութիւն: Նիստ ԻԴ.
16. — Մայրաքաղաքիս Ազգ. վարժարանաց կրօնական դասերու քննութեան քննիչ մասնախումբի ընտրութիւն: Նիստ ԻԴ.
17. — Ամուսնական և ամուսնալուծական կանոնաց հաւաքածոյ քաղուած Դատաստանագրքէ, եկեղեցական ժողովներէ և եկեղեցական հարց գործերէն: Նիստ ԻԹ.
18. — Մոսկեանի ժառանգորդաց կտակ: Նիստ ԻԹ.
19. — Կրթական ծրագրին մէջ կրօնի յատկացեալ բաժին: Նիստ Լ.
20. — Կրօնի ուսուցիչներ: Նիստ Լ.
21. — Քննիչ մասնախումբ Ազգային վարժարանաց կրօնական դասախօսութեան ներկա ընդհանուր վիճակին վրայ: Նիստ Լ.
22. — Քննիչ Յանձնաժողովոյ ծխական ծրագիր: Նիստ ԼԲ.
23. — Տեղեկագիր երաժշտական քննիչ Յանձնաժողովոյ: Նիստ ԼԳ.
24. — Տեղեկագիր Ազգային վարժարանաց կրօնի քննիչ Յանձնաժողովոյ: Նիստ ԼԳ.
25. — Կրօնի ուսման Յանձնաժողով: Նիստ ԼԴ.
26. — Ծրագիր ամուսնալուծումէ վերջ դաւակց ժառանգական իրաւանց, կանանց պայմանաւոր օժիտներու վերադարձումին, դաւակց օրապահիկին և անմեղ կանանց վրձարելի տուգանքի մասին: Նիստ ԼԵ.
27. — 1909 տարւոյ օրացոյցի քննութիւն: Նիստ ԼԹ.
28. — Նշանախօսութեան սակացոյցի ծրագիր: Նիստ Խ.
29. — Արմաշու միաբանութեան Վանական կանոնագրի ծրագրի սրտորաստութիւն: Նիստ ԽԴ.
30. — Դպրաց Դատու կանոնագրին բարեփոխութեան ծրագիր: Նիստ ԽԶ.
31. — Օրկի գործածութիւնը եկեղեցւոյ մէջ և եկեղեցական երաժշտական Յանձնախումբ: Նիստ ԿԱ.
32. — Տեղեկագիր եկեղեցական երաժշտութեան Յանձնախումբի: Նիստ ԿԲ.

33. — Եղեվայ եկեղեցատիրաց միութեան կանոնագիր: Նիստ ԿԲ.

34. — Բերայի եկեղեցւոյ երէցկին վագֆի ուսումնասիրութիւն: Նիստ ԿԵ.

35. — Ամուսնական խնդրոց մէջ փաստաւանի ընտրութիւնը յարգուած մինչև Դատաստանական հրահանգի ծրագրին նկատառումը: Նիստ ԾԼ.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ - ՊԱՏԺԱԿԱՆ

1. — Կարգալուծութիւն Պափրայի Տ. Յովհաննէս քահանայ Նաղարեանի: Նիստ Ա.
2. — Կարգալուծութիւն Յարութիւն սարկաւազ Կամարականի: Նիստ Ա.
3. — Կարգալուծ Էջըկեան Ներսէս վարդապետի խնդրանաց մերժում: Նիստ Բ. և Ի.
4. — Վառնայարեակ կարգալուծ Տ. Խորէն քահանայ Մուրատեանի խնդրանաց մերժում: Նիստ Բ. և Ի.
5. — Վեղարադրութիւն Կորին վարդապետ Եսայեանի: Նիստ Դ.
6. — Մեղայագիր Կորին վարդապետի և մերժում: Նիստ Ե.
7. — Կարգալուծի Յարութիւն սարկաւազ Կարինէն ի Նիկոմիդիոս: Նիստ Ը.
8. — Սէօլէօղի փրկնազուրկ Տ. Արսէն քահանայի զղջում: Նիստ ԺԱ.
9. — Վեղարադրութիւն Կորին վարդապետի ներում: Նիստ ԺԱ.
10. — Կարգալուծութիւն Կեսարիոյ Տ. Կարապետ քահանայ Թէլլալեանի: Նիստ ԺԱ.
11. — Սզերդի Տ. Պետրոս քահանայի փրկնազուրկութիւն և անպայման պաշտօնալուծութիւն: Նիստ ԺԲ.
12. — Շ. Գ. Հիսարի Տ. Եղիսէոս քահանայի պաշտօնազրկութիւն մէկ տարի և ապաշխարութիւն Թամարայի Ս. Գէորգայ վանոց մէջ: Նիստ ԺԴ.
13. — Ներում Տ. Եղիսէոս քահ. յի: Նիստ ԽԴ.
14. — Պաշտօնազրկութիւն Գանդիոյ Տ. Գէորգ քահանայի Հիւրմիւղեան: Նիստ ԺԴ.
15. — Որոշում հրատարակութեան յետ կոչման գայթակղական գրուածոց Մուշեղ երկաղաղի: Նիստ ԺԴ.
16. — Համգայի կարգալուծի Խորէն Մուրատեանի խնդրանաց մերժում: Նիստ ԺԴ.
17. — Փրկնազուրկութիւն Մայր եկեղեցւոյ Տ. Կարապետ քահանայի, և զղջում, և ներում: Նիստ ԺԵ.

18. — Գերմանիոյ Եէնա քաղաքը դանուղ Ներսէս Վ. Թովմայ Ազգայեան կարգալուծ Հայրապետին կոնդակաւ: Նիստ ԺԶ.
19. — Ամերիկայի Պաթերն քաղաքը զրոնուող Մաշթոց վարդապետ կարգալուծ Հայրապետական կոնդակաւ: Նիստ ԺԶ.
20. — Վահրիճ վարդապետ կարգալուծ յուղղութիւն անկող յորդոր և պաշտօնազրկութիւն: Նիստ ԺԶ.
21. — Բաղէշի Ռաթիկ դաւառի Խուլթիկ զիւղացի Տ. Ղազարեան Ղազար, և Պառ գիւղացի Տ. Յովհաննէսեան Յովհաննէս այրի քահանաներու կարգալուծութիւն զիւրար պատկած լինելուն՝ հակառակ եկեղեց. կանոնաց: Նիստ ԺԵ.
22. — Տաճատ Վ. Ոսկանեանի զէմ ամբաստանութեանց զրաւոր բացատրութիւն: Նիստ ԺԸ.
23. — Վահրիճ վարդապետ Դաւիթ տոբազրութեամբ, աշխարհական սքեմով, քննութիւն և յորդոր: Նիստ ԺԹ.
24. — Զգուշաւորութեան յորդոր Տաճատ վարդապետի, որոշում տարբեր անօրինութեան: Նիստ ԺԹ.
25. — Սզերդի Տ. Դանիէլ քահանայի պաշտօնազրկութիւն և յանդիմանութիւն: Նիստ Ի.
26. — Բաբերդի Տ. Գրիգոր քահանայի յանդիմանութիւն: Նիստ Ի.
27. — Փրկնազուրկութիւն և ապաշխարութիւն Բղիի Հագասան գիւղի Տ. Սահակ քահանայի եկեղեցական կանոնաց հակառակ պրոպակ դնելուն համար: Նիստ ԻԱ.
28. — Գաթլիմանի Տ. Գարեգին քահանայ փրկնազուրկ: Նիստ ԻԲ.
29. — Կեսարիոյ կարգալուծ Տէր Կարապետ քահանայ Թէլլալեանի խնդրանքին մերժում: Նիստ ԻԳ.
30. — Ամասիոյ Տ. Տաճատ քահանայ պաշտօնազուրկ: Նիստ ԻԲ.
31. — Տաճատ վրդ. Կէտիկ-Բաշայի քարղջութեան զրկում, եկեղեցական պաշտօնալուծութեան անպայման կերպով զաղրեցուցում և Առաջնորդական ցանկէն անուան ջնջում: Նիստ ԻԴ.
32. — Կեսարիոյ Կերմիր գիւղի Տ. Ստեփան քահանայ Գույումէսեանի պատժոյ տնօրինութիւնը Առաջնորդին: Նիստ ԻԶ.
33. — Սեբաստիոյ Տ. Աբել քահանայի ապաշխարութիւնը բաւ սուղուած: Նիստ ԻԶ.
34. — Ամասիոյ Տ. Տաճատ քահանայ քահանայադրութեան զաղրեցուցում: Նիստ ԻԸ.

35. — Յանդիմանութիւն Բ. Հիսարի Տ. Մկրտիչ քահանայի: Նիստ ԻԸ.
36. — Պայազլի Եփեսոսի Տ. Յովհաննէս քահանայ փրկնազուրկ: Նիստ ԼԳ.
37. — Ապաշխարութեան սենեակ ի Մայր եկեղեցի: Նիստ ԼԲ.
38. — Պուքրէշի փրկնազուրկ Տ. Խաչատուր քահանայ Մոսկօֆեան կարգալուծ և կառավարութեան պաշտօնալուծ: Նիստ ԼԴ.
39. — Կարգալուծ խաչատուր Մոսկօֆեան կարգալուծ: Նիստ ԼԵ.
40. — Պաքալ քաղաքի Լազարեան Տ. Գրիգոր քահանայի կարգալուծութիւն: Նիստ ԼԵ.
41. — Գաթլիմանի փրկնազուրկ Տ. Գարեգին քահանային վերջին ազդարարութիւն: Նիստ ԼԵ.
42. — Կեսարիոյ կարգալուծ Տ. Կարապետ քահանայ Թէլլալեանի արտօնութիւն քահանայադրութեան: Նիստ Խ.
43. — Հեռացում Տ. Գէորգ քահանայ Հիւրմիւղեանի յեղապտուէ: Նիստ. ԽԳ.
44. — Լիւս անապատի 37 տարիներէ ի վեր անցաւ և սպա երեւան եկող Դանիէլ վարդապետ յապաշխարութիւն վանքին մէջ և անպաշտօն: Նիստ ԽԸ.
45. — Յանդիմանութիւն Վահրամ վարդապետի, անպատշաճ հրատարակութեան համար: Նիստ ԾԳ.
46. — Սզերդի Տ. Ղուսնդ քահանայ միւսմայ սպաշխարութեան սպորէն և բռնի պտակ կատարելուն համար: Նիստ ԾԶ.
47. — Եղիպատի մէջ դանուող Տ. Գէորգ քահանայ Հիւրմիւղեան եկեղեցական կանոնաց հակառակ պտակ ձեւացնելուն համար վեց ամիս պաշտօնազուրկ եղած: Նիստ ԾԷ.
48. — Կէտիկ-բաշայի Տ. Մարտիրոս քահանայի յանդիմանութիւն, Ս. Պատարագի մէջ անսովոր եղանակ և ձայնական խաղեր և անպատշաճ շարժումներ դնելուն համար: Նիստ ԷԶ.
49. — Մշոյ Արտոնքի Տ. Սերովբէ քահանայ պաշտօնազուրկ, սպորէն պտակ դնելուն համար: Նիստ ԿԸ.
50. — Գանգատ Սամսիոյ Տ. Աբգար քահանայի զէմ, յանդիմանութիւն: Նիստ ԿԵ.
51. — Պուքրէշի Ղուսնդ քահանայ Միքայելեան պաշտօնազուրկ: Նիստ ԿԳ.
52. — Խնուսի Տ. Սահակ քահանայ Մար-

տիրութեան, խնուար վանքին մէջ տպագրուած թերթի: Նիստ ԿԴ.

53. — Տ. Գեորգ քահանայ Անանեան պատմականաբան Ս. Հաղորդութեան մատակարարութեան մէջ: Նիստ ԿԴ.

55. — Տ. Գեորգ քահանայ Անանեան պաշտօնաբանութեան: Նիստ ԿԶ.

56. — Վահրիճ վարդապետ պատուոյ աստեանին տոնել: Նիստ ՀԱ.

ԳԵԱՆԱՏԱԿԱՆ

1. — Պայազկաթի Տ. Ներսէս քահանայ Բաջրեւանի քաջալերական գիր, Շաքիր տառնապետին կողմէ տուեալներով խաթմանը ազատելուն: Նիստ Բ.

2. — Եղեւիոյ առաջնորդ Անանիա վրդ. Հաղարապետեանի գոհունակութիւն թարգմանաբար: Նիստ Գ.

3. — Տիգրանակերտի առաջնորդ Եղեւիել վարդապետի քաջալերութիւն թարգմանաբար: Նիստ Ե.

4. — Չարսանձաքի Տեղապահ Յովհաննէս վրդ. Տ. Յակոբեանի քաջալերական գիր թարգմանաբար: Նիստ Ժ.

5. — Ամասիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Սահակ վարդապետ Օտապալեանի լանջախաչ: Նիստ ԺԱ.

6. — Տիրայր վարդապետի թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան գնահատում և ծայրագոյն աստիճանի տուեալութիւն: Նիստ ԺԲ.

7. — Գոհունակութիւն Պիլէճիկի Առաջնորդ Թաթուլ վարդապետի թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան: Նիստ ԺԵ.

8. — Տիրայր վարդապետին լանջախաչ: Նիստ ԺԶ.

9. — Երզնկայի Տեղապահ Արտաւազ վարդապետի գոհունակութիւն թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան համար: Նիստ ԺԸ.

10. — Վանայ նորընտիր տեղապահ Ներսէս վարդապետ խաչապետի ծայրագոյն աստիճանի տուեալութիւն: Նիստ ԺԹ.

11. — Երզնկայի նորընտիր Առաջնորդ Էմմանուէլ վարդապետի քաջալերական գիր: Նիստ ԺԿ.

12. — Զէյթունի Կաթողիկոսական փոխառորդ Վաղարշակ վարդապետի գոհունակութեան գիր: Նիստ Ի.

13. — Երզնկայի Առաջնորդ Էմմանուէլ վարդապետի լանջախաչ: Նիստ Ի.

14. — Քաջալերական գիր Գնէլ վարդապետի Երապիղոս: Նիստ Ի.

15. — Եղիպտոսի Տ. Կարապետ և Տ. Մատոց քահանայից լանջախաչ: Նիստ ԻԱ.

16. — Գնահատական գիր Բղիկի նախորդ Առաջնորդական փոխառորդ Երուսնդ վարդապետի թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան համար: Նիստ ԻԲ.

17. — Եօզրատի Առաջնորդ Սորէն վրդ. Դիմաքսեանի գոհունակութեան գիր, Հռոմէականութեան յարումին առաջին անգամ: Նիստ ԻԲ.

18. — Պանդոմայի Առաջնորդական փոխառորդ Կարապետ վրդ. Մաղլանեանի լանջախաչ: Նիստ ԼԳ.

19. — Գոհունակութիւն Գնէլ վարդապետի պաշտօնաբանութեան Երապիղոս: Նիստ ԼԳ.

20. — Զաւէն վարդապետի կաթողիկոսութեան վկայական: Նիստ ԼԵ.

21. — Եղեւիոյ Առաջնորդ Անանիա վրդ. Հաղարապետեանի թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան գնահատում: Նիստ ԽԴ.

22. — Երուսնդ վրդ. Փերասնեանի Բղիկի Առաջնորդական փոխառորդական մէջ թարգմանաբար պաշտօնաբանութեան գոհունակութիւն: Նիստ ԽԴ.

23. — Սիլիստրէի Տ. Սարգիս քահանայ Ղաւրկեանի սեւ ծաղկեայ փիլոն: Նիստ ԽԵ.

24. — Քաջալերական գիր Սզերդի Տեղապահ Կորին վարդապետի: Նիստ ԿԲ.

25. — Երզնկայի նորընտիր Առաջնորդ Երուսնդ վրդ. Փերասնեանի ծայրագոյն աստիճանի տուեալութիւն: Նիստ ԿԸ.

ԴԱԽԱՆԱՓՈՒԹԻՒՆ

1. — Քէօթանիոյ Եպիսկոպոսի ազգայնոց ամբողջութեամբ Բողոքականութեան յարում և բացառութիւն: Նիստ Ը.

2. — Սզերդի մէջ Կաթողիկոսական յարում և անօրինութիւն: Նիստ Թ.

3. — Եղեւիոյ Առաջնորդին հրահանգ՝ մեկնել Ի Սզերդ գաւառափոխութեան առթիւ: Նիստ ԺԴ.

4. — Ատանայէն Հայ-Հռոմէական Հ. Պօղոս Արեւայի դարձն Ի մայրենի եկեղեցի: Նիստ ԺԵ.

5. — Եղեւիոյ ազգայնոց Կաթողիկոսական գլխու ձեռնարկ Յակոբ Թիւթիւնեանի քահանայութեան խնդրոյն առթիւ անօրինութիւն: Նիստ ԺԶ.

6. — Հայ-Հռոմէական Գրիգոր Զանաքեանի դարձն Ի մայրենի եկեղեցի մերժում: Նիստ ԺԸ.

7. — Զէյթունի վիճակէն իբր 265 անձերէ 97 հոգիի դարձն Ի մայրենի եկեղեցի: Նիստ Ի.

8. — Հայ-Հռոմէական Անտոն Քէօթանիոյ դարձն Ի մայրենի եկեղեցի: Նիստ ԻԱ.

9. — Երզնկայի Թեմ՝ Դերձանի ամբողջ ժողովուրդը Սլաւ կրօնն ընդունելու ձեռնարկ, Կարնոյ Առաջնորդական Փոխառորդն Ի Դերձան: Նիստ ԻԲ.

10. — Տիգրակերտէն 30 Ասորի ընտանեաց Ի Հայ եկեղեցի դառնալու խնդրանք: Նիստ ԻԶ.

11. — Եօզրատի մէջ Կաթողիկոսական յարում, արգելք Առաջնորդին: Նիստ ԻԺ.

12. — Անթաքիոյ և Քէսապի մէջ Լատինականութեան ձգտումներ: Նիստ ԽԳ.

13. — Յարութիւն արեւոյ Շիրինեանի Ի Կաթողիկոսինէ Ի մայր եկեղեցի դարձն: Նիստ ԿԲ.

ԳՊՐԱՑ ԴԱՍՈՒ ԳՈՐԾԵՐ

1. — Բաղէջի դպրապետ Բարսեղ Տ. Յովհաննէսեանի երաժշտութեան վկայագիր: Նիստ ԺԸ.

2. — Կաթողիկոսի դպրաց դասու կազմութիւն: Նիստ ԺԸ.

3. — Պետրոս Աճէմեանի երաժշտական վրկայագիր: Նիստ ԺԹ.

4. — Մայր եկեղեցւոյ դպրաց դասու համարառութիւն: Նիստ ԻԴ.

5. — Ղալաթիոյ դպրաց դասու Տնօրէն Սորթոյ ընտրութիւն: Նիստ ԻԶ.

6. — Ղալաթիոյ դպրաց դասու դպրապետի ընտրութիւն: Նիստ ԻԶ.

7. — Լեւոն Միհրանեան խաղաղի զրպարաց դասէն դադրեցուցում առժամապէս: Նիստ ԻԶ.

Լեւոն Միհրանեանի ներումը: Նիստ ԻԶ.

8. — Թօփ-գարուի դպրաց դասի կազմութիւն: Նիստ ԼԳ.

9. — Թօփ-գարուի դպրաց դասի Տնօրէն Սորթոյ ընտրութիւն: Նիստ ԼԹ.

10. — Գառ-գիւղի դպրաց դասի կազմութիւն: Նիստ ԼԹ.

11. — Եէնի-գարուի դպրաց դասի կազմութիւն: Նիստ Խ.

12. — Իսկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասու կազմութիւն: Նիստ ԽԶ.

13. — Իսկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասի դպրապետի ընտրութիւն: Նիստ ԽԶ.

14. — Օրթագիւղի դպրաց դասի կազմութիւն: Նիստ ԽԳ.

15. — Օրթագիւղի դպրաց դասի դպրապետի ընտրութիւն: Նիստ ԽԳ.

16. — Գառ-գիւղի դպրաց դասի ընտրութիւն: Նիստ ԽԶ.

17. — Ռօտոթիոյ երաժիշտ Ղալաթոս Ղալաթեանի Բ. կարգի վկայական: Նիստ ԽԸ.

18. — Լեւոն ձեռնաձեռնի երաժշտութեան Բ. կարգի վկայական: Նիստ ԽԸ.

19. — Երաժիշտ Զուլֆեանի ազգաբարձութիւն նէնովէնտ եղանակի անպատշաճ երգեցողութեան: Նիստ ԿԱ.

20. — Սամաթիոյ դպրաց դասու ընտրութիւն: Նիստ ԿԳ.

21. — Իսկիւտարի Ս. Սալ եկեղեցւոյ դպրաց դասու ընտրութիւն: Նիստ ԿԴ.

22. — Մայր եկեղեցւոյ դպրապետի ընտրութիւն: Նիստ ԿԴ.

23. — Ղալաթիոյ դպրաց դասու համարառութիւն: Նիստ ԿԶ.

24. — Սամաթիոյ դպրաց դասու դպրապետի ընտրութիւն: Նիստ Հ:

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ

(Արտօնութիւն վերամուսնութեան, պատժ յանցանքի)

1. — Ամուսնալուծում Յովհաննէս Մուխարեանի և կնոջ Էլիզայի: Յովհաննէս արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ կնոջ իր հոմանիքի տէքմէճի Մանուկի հետ զրկուած Ս. Եկեղեցւոյ խորհուրդներէն, նոյնպէս Էլիզայի մայրն զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն իբր թեմապետի և քաջալերի իր ազգական անբարոյականութեան: Նիստ Է.

2. — Կ. Պոլսեցի և այժմ Եղիպտոս ընտրուող Լեւոն Շիրինեան և կնոջ Շահինի ամուսնալուծում: Լեւոն արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ կնոջ իր հոմանիքի հետ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ Է.

3. — Վանայ Սպարկերտ գաւառի Սեւ քար գիւղացի Սարգիս Վարդանեանի և կնոջը Նուպարի ամուսնալուծում, կնոջ արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ Ը.

4. — Տէրաթի Հորրան գիւղացի Սահակեան Վարդիկ արտօնուած վերամուսնութեան՝ այլը Զաքար գիւղացի Սահակ խաղաղական կրթութեան ընդունում ընդուն համար: Նիստ Ը.

5. — Կ. Պոլսեցի Էփթիկ Սեպուհեանի և ամուսնոյն Ռուբէն Փափագեանի ամուսնալուծում:

ծում, կինը արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ այլը զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն իր ապօրէն կենակցին հետ: Նիստ Ը.

6. — Երուանդ Գույումէականի և կնոջ Աթենայի ամուսնալուծում, Երուանդ արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ Ժ.

7. — Գառնիկ Գարազաշեանի և կնոջ Վերթինի ամուսնալուծում, Գառնիկ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Վերթին զրկուած իր հոմանիին հետ եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԺԱ.

8. — Տիգրանուհի Տէր-Սիմոնեանի և ամուսնոյն Յովհաննէս Պատմաճեանի ամուսնալուծում, Տիգրանուհի արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Յովհաննէս սարամերժուած Հայ եկեղեցիէն: Նիստ ԺԱ.

9. — Սարգիս Համբարձումեանի և կնոջ Գեղեցիկի ամուսնալուծում, Սարգիս արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Գեղեցիկ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն, (սոյն խնդիրը վերաքննութեան մէջ է): Նիստ ԺԲ.

10. — Աղաւնի Կրտսերեանի և ամուսնոյն Գրիգոր Պարոնեանի ամուսնալուծում: Աղաւնի արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԺԲ.

11. — Եւտի-գուլէի Ազնիւ Կարապետեանի և ամուսնոյն Մարգար Միքայէլեանի, Ազնիւ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Մարգար զրկուած եկեղեցւոյ խորհուրդներէն: Նիստ ԺԳ.

12. — Սանդուխտ Կարապետեանի ամուսնալուծում և արտօնութիւն վերամուսնութեան, այլը Վանցի Ատոմ Աւետիսեան խաւանական կրօնքը ընդունած լինելուն: Նիստ ԺԳ.

13. — Պետրոս Զիվիճեանի և կնոջ հաջի Վերդինի ամուսնալուծում և վերամուսնութեան արտօնութիւն բացառաբար Պետրոսի Զիվիճեան: Նիստ ԺԵ.

14. — Շապին-գարահիսարի Սարանա գիւղացի Պրա Տէրտէրեանի և կնոջ, կինը արտօնուած վերամուսնութեան: (Սոյն վճիռը գեղ չգործադրուած Պրա հայրենիք զարձած և կնոջը հետ հաշտուած սիրով կենակցած է: Նիստ ԺԵ.

15. — Լուծումը բնի պատկազրութեան Լեւոն Սուրենեանի ընդ Իսապի օրիորդ Անթուանէթ Արզէրթինի: Նիստ ԺԶ.

16. — Կ. Պոսեցի Յարութիւն Սիմոն Գալաֆեան և կնոջ Գոհարիկի ամուսնալուծում, Գոհարիկ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Յարութիւն զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԺԶ.

17. — Վերամուսնութիւնը արտօնուած Պետրոս Զիվիճեանի կնոջ հաջի-Վերդինի և և արտօնուած վերամուսնութիւն: Նիստ ԺԶ.

18. — Քղիի Հագոսան գիւղի Տ. Սահակի պատկազրութիւնը այլի Աւագի ընդ Բամպուկ կնոջ, չեղեալ նկատուած Գ. աստիճանի խնամութեան համար: Նիստ ԻԱ.

19. — Վանայ վիճակէն Մանուկ Շահադեանի և կնոջ Մարգարիտ Ախիճանեանի ամուսնալուծում, Մարգարիտ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Մանուկ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԻԱ.

20. — Սամաթիացի Եղիա Կարապետ խանճեանի և կնոջ Աղաւնիի ամուսնալուծում, կինը Աղաւնի արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ այլը զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԻԲ.

21. — Արապկերի Էնէցիկ գիւղացի Մըկըրտի Աճէմեանի և կնոջ Մարգարիտի ամուսնալուծում, Մարգարիտ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Մըկըրտի զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԻԲ.

22. — Մշոյ Գարնի գիւղացի Ղազար Տոնիկեանի և կնոջ Մարգարիտի ամուսնալուծում, Ղազար արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԻԵ.

23. — Չարսանճաքի Խոջին գիւղացի Սարգիս Ճէրահեանի և կնոջ Մ. Մղզիսեանի ամուսնալուծում, կինը արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԻԵ.

24. — Կարգալոյ Մաշթոց Փափազեանի եղբոր Յուսիկ-Մետոյ Տ. Մովսէսեան Փափազեանի ամուսնալուծման խնդրանոց մերժում և զրկում եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԻԶ.

25. — Համբարձում Գըլճեանի հետ Սիրանոյի պսակը չեղեալ, մեծ պահոց մէջ Յոյն քահանայի պսակման համար: Նիստ ԻԶ.

26. — Նեվ գիւղացի անյայտացած Արամեանի կնոջ վերամուսնութեան արտօնութիւն: Նիստ Լ.

27. — Նեվ գիւղացի անյայտացած Նիկողոսեանի կնոջ վերամուսնութեան արտօնութիւն: Նիստ Լ.

28. — Նեվ գիւղացի անյայտացած Մկրտիչեանի կնոջ վերամուսնութեան արտօնութիւն: Նիստ Լ.

29. — Նեվ գիւղացի անյայտացած Չախալեանի կնոջ վերամուսնութեան արտօնութիւն: Նիստ Լ.

30. — Եռայի Յովսէփեանի և կնոջ Վերոնիկայի ամուսնալուծում, Եռայի արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԻԶ.

31. — Կեսարացի Պօլիմանեան Տիգրանի և իր զարձեան Հայկունիի ապօրինի պսակի լուծում: Նիստ ԻԶ.

32. — Թիրեալոյցի Համբարձում Գըլճեանի և Սիրանոյի պսակի լուծում: Նիստ ԻԶ.

33. — Կարապետ Մաշիի և կնոջ Վերթինի Գըրըքճեանի պսակի լուծում: Վերթին արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Կարապետ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ Լ.

34. — Տիգրանակերտցի Մկրտիչ Ըջլեանի կրկնամուսնութեամբն ի Շթութկար գերմանուհի մը հետ, արտօնուեցաւ կնոջը վերամուսնալ, իսկ Մկրտիչ զրկուեցաւ եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ Լ.

35. — Տրապիզոնցի Աստուածատուր Զիւճէմեան արտօնուած վերամուսնութեան, կնոջը Մարաջի Արուսեակ-Էֆթիկի խաւանացած լինելուն: Նիստ ԼԲ.

36. — Կեսարիոյ Մանջասունցի Գէորգ Տէրալեանի և կնոջ Եօղկատցի Նազուլի ամուսնալուծում, Գէորգ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Նազուլ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԼԳ.

37. — Մշեցի Կատարինէի և ամուսնոյն Յովհաննէս Մկրտիչեանի ամուսնալուծում, Յովհաննէս արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԳ.

38. — Պետրոս Ճէօհէրեանի և կնոջ Մարի Հարոնեանի ամուսնալուծում, Պետրոս արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԳ.

39. — Մանուէլ Շնորհեանի կնոջ ամուսնալուծումը Հայրապետի կողմակաւ վրձնուած ըլլալուն, Մանուէլ Շնորհեան և և արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԵ.

40. — Քէօթահեացի Խաչիկ Այալեանի և կնոջ Գոհարիկի ամուսնալուծում, Խաչիկ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն, իսկ Գոհարիկ արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԵ.

41. — Կ. Պոսեցի Արաքսի Սարգիսեանի և ամուսնոյն Յովհաննէս Այալեանի ամուսնալուծում, Արաքսի արտօնուած վերամուսնութեան, ինչպէս նաեւ զաւակաց ծնունդը և Մկրտութիւնը իր օրինաւոր նկատուած: Նիստ ԼԵ.

42. — Բաղէչի Շէն գիւղացի Ղազար Շաղոյեանի կնոջ Ներկիկի խաւանացումով Ղազար արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԶ.

43. — Մկրտիչ Անդրանիկեանի և կնոջ Էօթէնի ամուսնալուծում, Մկրտիչ արտօնուած վերամուսնութեան, Էօթէնի զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԼԶ.

44. — Խարբերդի Վարդանի գիւղացի Յարութիւն Ներսէսեանի և կնոջ Մարիամ

Զօմարաքեանի ամուսնալուծում, Մարիամ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Յարութիւն զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն իր հոմանիին հետ: Նիստ ԼԵ.

45. — Խապիւղցի Յովհաննէս Եազմաճեանի և կնոջ Պալաթցի Հայկունիի ամուսնալուծում, Յովհաննէս արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ կինը անյարմար ամուսնութեան: Նիստ ԼԵ.

46. — Պանտրմայի Հայ գիւղացի Արա-համի և կնոջ Սողոմէ Յովհաննէսեանի ամուսնալուծում, Սողոմէ արտօնուած վերամուսնութեան և զաւակաց ծնունդը և մկրտութիւնը իր օրինաւոր նկատուած: Նիստ ԼԹ.

47. — Մկրտիչ Կիւլմէղեանի և կնոջ Ռա-մեայ Յովակիմեանի ամուսնալուծում, Մկրտիչ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Ռա-մեայ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԼԹ.

48. — Բաղէչի Մկրտիչ Արեւշատեանի և կնոջ Եղիսարեթի ամուսնալուծում, Մկրտիչ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ կինը իր հոմանիին հետ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԽԲ.

49. — Պուքրէչի Իզվոֆ զաւառի բնակիչ Յովհաննէս քէհեայի և կնոջ Զօյէ Կարապետեանի ամուսնալուծում, Զօյէ արտօնուած վերամուսնութեան:

50. — Վանցի խոհարար Նշան Խաչատուրեանի և կնոջ Հոփիսիմէի ամուսնալուծում, Նշան արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ կինը զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԼԹ.

51. — Ռոման քաղաքի բնակիչ Սիմէոնի և կնոջ Հոփիսիմէ Յովհաննէսեանի ամուսնալուծում, Սիմէոն արտօնուած վերամուսնութեան: Նիստ ԼԹ.

52. — Կ. Պոսեցի Պօղոս Գարազաշեանի և կնոջ Ժիւլիէթ Փաքսոթրրի ամուսնալուծում, Ժիւլիէթ արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Պօղոս զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԽԳ.

53. — Վանայի բնակիչ Մարտիրոս Աղամեանի և կնոջ Հոփիսիմէ Յարութիւնեանի ամուսնալուծում, Մարտիրոս արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Հոփիսիմէ իր ապօրէն կենակից Սարգիս Մկրտիչեանի հետ զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն: Նիստ ԽԶ.

54. — Գրիգոր Գասապեանի և կնոջ Ակիւլիւնի ամուսնալուծում, Ակիւլիւն արտօնուած վերամուսնութեան, իսկ Գրիգոր զրկուած եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդներէն:

ՄՄ Հայագիտական գրադարան

MAL014249

